

Metodika pre vzdelávaciu oblasť Človek a spoločnosť – nižšie stredné vzdelávanie

1. Charakteristika vzdelávacej oblasti

Poslaním vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť je zoznámiť žiakov s vývojom ľudskej spoločnosti, s najvýznamnejšími spoločenskými javmi a procesmi, ktoré sa premietajú do každodenného života a vnímať svet integrujúco vo vzájomnom vzťahu medzi človekom a spoločnosťou v danom geografickom priestore. Poznanie minulosti svojho národa, ako aj národov Európy a sveta, oboznámenie sa so zemepisnými charakteristikami svojej vlasti a regiónov sveta a utváranie pozitívnych občianskych postojov je predpokladom získania občianskych kompetencií, ktoré patria ku kľúčovým vo vzdelávaní. Žiaci cez poznanie najbližšieho prostredia (rodina, škola), ktorého sú súčasťou, získavajú funkčné znalosti a spôsobilosti o svojom najbližšom spoločenskom prostredí, o miestnej obci, regióne i o ostatných regiónoch Slovenska. Žiaci sú vedení k pochopeniu vlastného miesta a úlohy v spoločnosti, ako aj k tomu, aby svojimi postojmi a konaním prejavovali občiansku aktivitu, zodpovednosť k sebe, svojim blízkym a krajine, v ktorej žijú. Vzdelávacia oblasť otvára priestor na kultivovanie individuálnych a spoločenských kompetencií. Učí vidieť veci a javy vo vzájomných súvislostiach, ponúka argumenty, inšpiruje k tvorivému riešeniu otázok a prispieva ku kritickému mysleniu žiakov. Súčasne rozvíja a upevňuje vedomie príslušnosti k európskemu civilizačnému a kultúrnemu prostrediu.

Vzdelávaciu oblasť Človek a spoločnosť tvoria učebné predmety dejepis, geografia s jej humánnou zložkou a občianska náuka.

2. Špecifiká jednotlivých predmetov

Jedným zo spoločných cieľov predmetov dejepis, geografia a občianska náuka je humanizácia žiakov.

Hlavnou funkciou dejepisu je kultivovanie historického vedomia žiakov ako celistvých osobností a uchovávanie continuity historickej pamäti v zmysle odovzdávania historických skúseností či už z miestnej, regionálnej, celoslovenskej, európskej alebo svetovej perspektívy.

Súčasťou jej odovzdávania je predovšetkým postupné poznávanie takých historických udalostí, javov a procesov v čase a priestore, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili vývoj slovenskej i celosvetovej spoločnosti a premietli sa do obrazu našej prítomnosti. Žiaci si prostredníctvom dejepisu postupne osvojujú kultúru spoločenskej komunikácie a demokratické spôsoby svojho konania, lebo chápanie, vnímanie a porozumenie historických procesov predstavuje jeden zo základných predpokladov komplexného poznávania ľudskej spoločnosti.

Prostredníctvom geografie sa žiaci učia pochopiť krajinu ako priestor, v ktorom sa odohráva ich každodenný život a význam jej jednotlivých zložiek pre človeka. Hlavným cieľom geografie je pripraviť žiakov na pozorovanie a porozumenie súvislostí medzi javmi a procesmi, ktoré sa odohrávajú v krajine a sú spôsobené vzájomným prepojením prírodných a spoločenských faktorov.

Predmet občianska náuka prispieva k vytváraniu a rozvoju sociálneho a občianskeho vedomia žiakov. Žiakom sprostredkuje potrebné vedomosti, zručnosti a nadobudnutie spôsobilostí, ktoré im umožnia orientovať sa v sociálnom prostredí a v bežných životných situáciách. Umožňuje žiakom pochopiť seba samých a pomáha im v ich socializačnom procese. Vede ich k poznávaniu svojej rodiny, školy, obce, regiónu, Slovenska, Európskej únie. Učí ich demokraticky myslieť a konať, poznávať svoje práva a povinnosti a obhajovať práva druhých. Poskytuje žiakom základné vedomosti z oblasti štátu a práva, umožňuje im pochopiť ekonomický život spoločnosti a vede ich k aktívnej občianskej angažovanosti, ktorej jedným z dôležitých predpokladov je kritické myslenie.

3. Kľúčové kompetencie v rámci oblasti

Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť otvára priestor pre kultivovanie individuálnych a spoločenských spôsobilostí (kompetencií) žiakov, učí ich vidieť veci a javy vo vzájomných súvislostiach, ponúka im argumenty, inšpiruje ich k tvorivému riešeniu otázok dôležitých pre vzdelanostnú spoločnosť. Rozvíja myšlienkové operácie, praktické zručnosti a vedomie vlastnej identity žiaka.

Výchova a vzdelávanie v oblasti smeruje k vytváraniu kľúčových kompetencií u žiakov tým, že ich vedie k:

orientácii v čase a priestore,
získavaniu základných schopností a zručností poznávať historický materiál,
získavaniu základných vedomostí z oblasti historických faktov (svetové a národné dejiny),
pochopeniu príčin a dôsledkov historických udalostí,
čítaniu a interpretovaniu historických máp, obrázkov, fotografií, tabuliek a iných prostriedkov používaných v dejepise,
práci s informáciami o Slovenskej republike ako časti zeme a o Zemi ako celku,
porozumeniu premenám v krajine, ktoré podmieňuje človek,
porozumeniu a rozvíjaniu čítania a interpretácie obrázkov, fotografií, grafov, tabuliek, prierezov, schém a diagramov ako prostriedkov geografie,
osvojovaniu noriem spoločenského správania a občianskeho spolužitia,
rešpektovania hodnoty pozitívnych medziľudských vzťahov,
zvládnutiu bežných situácií v osobnom i občianskom živote,
nachádzaniu vlastného miesta a roly v spoločnosti,
získavaniu orientácie v aktuálnom verejnom živote Slovenskej republiky i vo svete,
pochopeniu podstaty demokracie, práv a povinností občanov, rozpoznávaníu protiprávneho konania a uvedomeníu si jeho dôsledkov,
kultivovanému vyjadrovaniu vlastných myšlienok, názorov, postojov a ich obhajovaniu,
úcte k vlastnému národu i k iným národom a národnostiam,
pochopeniu a rešpektovaniu kultúrnych, náboženských a iných odlišností ľudí a spoločností,
budovaniu kladného vzťahu ku všetkým humánnym a demokratickým hodnotám.

Vzdelávacia oblasť 'Človek a spoločnosť' napomáha žiakom osvojiť si a rozvíjať tieto kľúčové kompetencie:

kognitívne kompetencie - používať informácie a pracovať s nimi, riešiť problémy, rozvíjať kritické myslenie, používať tvorivosť

funkčné kompetencie – učiť sa učiť, používať efektívne pracovné metódy, uplatňovať logické operácie, používať informačno-komunikačné technológie, čítať s porozumením a rozumieť grafom, diagramom a tabuľkám, vyjadrovať sa písomne

osobnostné kompetencie - vytvárať vlastnú identitu a uvedomovať si ju (sebauvedomenie a sebareflexia), zodpovedne sa rozhodovať a cieľavedome riadiť vlastný život (organizovať a sebaregulovať), byť zvedavý - mať chuť poznávať seba, iných, realitu, prejavovať a zvládať emócie

sociálne kompetencie - spolupracovať s druhými, budovať vzťahy s druhými, aktívne tvoriť a ochraňovať životné prostredie, kooperatívne riešiť problémy a konflikty

komunikačné kompetencie - optimálne komunikovať (vhodná forma aj obsah), neverbálne sa vyjadrovať a chápať neverbálnu komunikáciu, aktívne počúvať, poskytovať vecnú spätnú väzbu

kompetencie občianske - byť zodpovedný vo svojom konaní, zaujímať sa o veci verejné, zapájať sa do občianskeho života, rešpektovať ľudské práva

kompetencie kultúrne - vnímať kultúrnu tradíciu svojho jazyka a reči, rozumieť symbolom, ktoré sú obvyklé v našej kultúre, poznať a akceptovať kultúrnu rôznorodosť a národné, národnostné a etnické odlišnosti.

4. Vzdelávací štandard

Vzdelávací štandard je špecifickým kurikulárnym dokumentom. Skladá sa z výkonovej a obsahovej časti. Obidve tieto časti sú integrálne prepojené. To znamená, že vo vzdelávacom štandarde sa učebné ciele zameriavajú na jadro učebného obsahu a exemplárne sa konkretizujú. Tieto konkretizované učebné ciele – výkonové požiadavky nepokrývajú celú šírku učebného obsahu predmetu. Teda neviažu sa na každý učebný obsahový prvok. V tomto zmysle vyjadrujú kľúčové myšlienky učebného predmetu. Jednotlivé výkonové požiadavky sa formulujú širšie, aby svojím vymedzením neplnili funkciu učebných úloh a otázok, tak ako sa

to stalo po roku 2008, čím sa zvýšila aj ich kvantita. Širšie vymedzenie kognitívne odstupňovaných výkonových požiadaviek umožňuje potom učiteľom, aby ich ďalej špecifikovali, konkretizovali a rozvíjali v podobe ďalších blízkych učebných cieľov, učebných úloh a otázok, či testových položiek vzhľadom na kognitívne možnosti svojich žiakov. Jednotlivé výkonové požiadavky sú prepojené s učebným obsahom. Tento učebný obsah sa vymedzuje prostredníctvom pojmov a vzťahov medzi nimi, ktoré tvoria spolu s faktami tri kľúčové prvky vnútornej štruktúry učebného obsahu. Každý učebný predmet má stáť na pojmoch a vzťahoch medzi nimi (generalizácie), nie na faktoch. Fakty totiž vyplývajú z pojmov a vzťahov medzi nimi. Pojmy ako kategórie alebo triedy vecí či myšlienok, ktoré majú spoločné najdôležitejšie – podstatné vlastnosti, tvoria základné stavebné kamene ľudského myslenia, a preto aj kvalitného vzdelávacieho programu, ktorého súčasťou je vzdelávací štandard.

5. Činnostne zameraný prístup

Učebné predmety, ktoré tvoria uvedenú vzdelávaciu oblasť, majú vychádzať z tzv. inštrukčného prístupu v zmysle rôznych podnetov k aktivite, činnosti, ktorá dôležitým spôsobom ovplyvňuje kognitívny proces žiakov. Totiž platí, že znalosť nemôžeme stotožniť s informáciou, poznanie nie je iba zhromažďovanie informácií. Znalosť predstavuje akciu v zmysle použiteľnosti a použitia. Nepoužiteľné a nepoužité znalosti zostávajú informáciami, kým nie sú transformované na činnosť. „V nej si musíme osvojovať skúmajúce pozorovanie a pátranie po veciach. Myslieť znamená na niečo sa spytovať, hľadať čosi, čo ešte nemáme k dispozícii. Myslenie je skúmanie a skúmanie je vlastný výkon toho, kto skúma aj keby to, čo hľadá, bolo celému svetu už dávno a dopodrobna známe“, pripomína John Dewey, ktorý zosobňuje dlhú tradíciu praktického, exploratívneho, sociálno-komunikatívneho a projektového učenia. V Deweyho odkaze možno nájsť vhodný motivačný rámec na aplikáciu usmerňovaných exploratívnych metód, z ktorých potom vyplývajú činnosti žiakov, ako je vlastné aktívne objavovanie, hľadanie, vyšetrowanie, pýtanie sa (prameňa, odborníka, svedka historickej udalosti), prieskum, pátranie (v obsahovej štruktúre prameňa, múzeu, regionálnom teréne), usporadúvanie, rozčleňovanie a zaraďovanie prvkov do konkrétnej

štruktúry či systému (tezaurami, mentálnymi mapami), zhotovovanie (plagátov, letákov, modelov) a pod.

Práve v takýchto činnostiach sa efektívnejšie rozvíja komplex kompetencií žiakov – teda spôsobilostí, schopností využívať kvalitu získaných znalostí v rôznych poznávacích i praktických situáciách. Z nich treba najmä spomenúť také kompetencie, napr. v dejepise, ktoré sú výrazom primerane postupnej schopnosti žiakov zhromažďovať historický materiál, rozlišovať primárne a sekundárne pramene, verbalizovať neverbálne (ikonografické) pramene, rozlišovať historický fakt a hodnotenie, fakt i fikciu, pojmovo fixovať javy, identifikovať historické pojmy a tvoriť výkladové kontextové súvislosti z izolovaných pramenných výrokov a nálezov. V týchto špecifických kompetenciách možno identifikovať aj také, ktoré tvoria základ celkovej vzdelanosti, ako je napríklad vyhľadávanie informácií z rôznych zdrojov (pri príprave projektu alebo hry na sociálne roly alebo pri kooperatívnej práci v skúmateľskom tíme). Súčasne sú to kompetencie, ktoré majú žiaci vedieť následne použiť aj v bežnom živote.

V takto chápanej výučbe jednotlivých predmetov, ktorá nekladie dôraz len na zapamätanie významov prostredníctvom stále prevažujúcich informatívnych explikačných metód môžeme hovoriť aj o posune k interpretácii minulosti i prítomnosti ako diania, to znamená ako otvoreného systému, ktorého výsledok nie je vždy dopredu daný. Práve k uvedomeniu si takejto interpretácie prispieva modelovanie role pátrača, stopára, prieskumníka, skúmateľa, ktorý okrem nadobudnutých znalostí hľadá odpovede, napríklad na otázky – odkiaľ vieme, čo vieme, na základe čoho, to vieme a pod. Takéto sociálno-historické pozorovanie spojené často s istým dobrodružstvom poznávania a hľadania za predpokladu primeraného spracovania sa môže stať efektívnym odkazom sveta vedeckých disciplín, z ktorých sa transformujú jednotlivé učebné predmety.

Pozornosť žiakov i učiteľov sa sústreďuje na rôznorodú škálu školských textov, ktoré majú nadobúdať, napr. v dejepise takú samozrejmosť ako v chémii či fyzike pokus a experiment aj napriek tomu, že neznamenajú vždy dôkaz objektivity, historickej pravdivosti, resp. správnosti výsledku. Ich prítomnosť ako integrálnej súčasti didaktického systému učebnice vytvára z nej kľúčový metodicko-pluralitný myšlienkový podnet pre žiaka i učiteľa. Ten spočíva aj v rozvíjaní analytických schopností, ktoré súčasne tvoria akýsi „odrazový mostík“ k vyšším úrovniam myslenia. Tieto úrovne vytvárajú pre žiakov

príležitosti aktívne pracovať s informáciami (aplikovať ich, analyzovať, syntetizovať a hodnotiť).

Keď žiaci pracujú s informáciami kognitívne rôznorodejším spôsobom, je predpoklad, že sa viac naučia. Viaceré výskumy napokon dokázali, že čím viac rôznych činností aplikujeme v poznávacom procese, tým kvalitnejšie sú znalosti i spôsobilosti žiakov, pričom vlastná aktívna činnosť žiakov výrazne zvyšuje ich záujem, ktorý je hlavným podmieňujúcim faktorom rozvíjania ich celej škály kompetencií.

6. Inovovaný ŠVP – zmeny, inovované vzdelávacie štandardy

Inovovaný vzdelávací štandard z dejepisu pre nižšie stredné vzdelávanie slúži ako základ pre riadenie a organizáciu vyučovania dejepisu. Vzdelávací štandard z dejepisu sa skladá z Úvodu, ktorý objasňuje zameranie vzdelávacieho štandardu pre tento predmet. Nasleduje Charakteristika predmetu, ktorá popisuje podstatné fakty o dejepise ako povinnom vyučovacom predmete. V Cieľoch vyučovania dejepisu sú prezentované základné ciele vyučovania dejepisu, ktoré majú žiaci dosiahnuť. Ťažiskom vzdelávacieho štandardu z dejepisu, (tak, ako aj v iných predmetoch,) je Výkonový štandard – súbor požiadaviek na žiaka, ktoré má zvládnuť. Jeho štruktúra je vyjadrená na úrovni od zapamätania, pochopenia, aplikácie, analýzy, syntézy až po hodnotenie historických faktov, javov a procesov. V tabuľke je uvedený ako prvý, čo znamená, že akcent sa kladie na výkon žiaka, na to, čo sa naučil, čo si zapamätal, čo pochopil, čo sa naučil analyzovať, porovnávať, hodnotiť. Sú to všeobecne koncipované požiadavky na výkon žiaka, z ktorých je možné urobiť množstvo konkrétnych zadaní. Nesleduje celý obsah dejepisného vzdelávania, čo znamená, že nie pri každom konkrétnom obsahu sa od žiakov požaduje aj výkon. Druhú časť tabuľky tvorí Obsahový štandard – je to časť vzdelávacieho štandardu, zahŕňajúca základné historické pojmy, fakty, javy a procesy zaradené do tematických celkov, ktoré sú usporiadané chronologicky od najstarších po súčasné. Jednotlivé tematické celky sú usporiadané tak, aby zdôraznili podstatné historické udalosti, javy, procesy a pojmy. Je to súbor základných obsahových požiadaviek pre štúdium dejepisu ako vyučovacieho predmetu na uvedenom stupni vzdelávania. Urobený je tak, že sa prihliadalo na primeranosť veku žiakov a ich intelektuálne schopnosti. Určuje, ktoré historické pojmy, udalosti, procesy sa majú žiaci učiť, určuje

základné penzum učebnej látky z dejepisu. Nestanovuje časovú dotáciu pre tematické celky alebo témy, ponecháva to v kompetencii učiteľa. Tiež nevyklučuje možnosť dopracovania obsahových zložiek v školskom vzdelávacom programe, najmä ak ide o regionálne dejiny.

Inovovaný VŠ z dejepisu pre nižšie stredné vzdelávanie sa líši od predchádzajúceho v tom, že sa vrátil po formálnej stránke k rozdeleniu výkonov a obsahu učiva do jednotlivých ročníkov, urobil sa výber obsahových požiadaviek a tým sa zmenšili požiadavky na žiaka čo priamo súviselo s menšou časovou dotáciou na vyučovanie dejepisu, zmenšil sa počet výkonov na žiaka, požiadavky sa zovšeobecnila a odstránili sa všetky požiadavky, ktoré predstavovali priame úlohy. Nie je ambíciou vzdelávacieho štandardu z dejepisu určovať metodiku vyučovania historických obsahov. Je to v kompetencii každého učiteľa dejepisu.

Inovovaný vzdelávací program predmetu geografia pre nižšie stredné vzdelávanie sa na rozdiel od predchádzajúceho rámcového (stupňového) delenia obsahu učiva geografie vracia aj po formálnej stránke k rozdeleniu učiva do jednotlivých ročníkov. Očakávaný stupeň (hlĺbku) zvládnutia učiva vyjadrujú činnostné slovesá na začiatku formulácií výkonov. V prípade, že sa predpokladá iba osvojenie si (zapamätanie) vedomostí, čiže vyžaduje najnižšiu úroveň myslenia žiaka, využíva slová ako vymenuje, definuje, určí a pod. Vo všeobecnosti však možno povedať, že preferované výkony počítajú najmä s aplikáciou vyšších myšlienkových operácií žiaka (aplikácia, analýza, hodnotenie, tvorba) stavajúcich do popredia záujmu jeho vlastné, aktívne vnímanie a poznávanie sveta. Výkony preto najčastejšie bližšie charakterizujú slovesá ako vysvetlia, zdôvodnia, zhodnotia, porovnajú, alebo zhrnú, či zosumarizujú. V týchto prípadoch predpokladáme u žiakov vecnými a overiteľnými argumentmi zdôvodnené tvrdenia, podporujúce alebo vyvracajúce prezentované stanovisko, či postoj. Veľmi významnou úlohou geografie je rozvíjanie žiackych zručností súvisiacich s „čítaním mapy“. Práve s týmto pojmom operuje vzdelávací štandard pri spresňovaní požiadaviek viažucich sa na prácu s rôznorodým mapovým podkladom. Interpretovať obsah mapy, identifikovať v nej vybrané objekty, opísať polohu kontinentu (regiónu, oblasti, štátu), vymedziť ju voči iným prvkom v mapovom obraze, tvorí základ geografického poznania a vzdelávania na základnej škole. Pri všetkých takto charakterizovaných činnostiach očakávame schopnosť žiaka dobre sa orientovať v mapovom diele dostupnom v tlačenej alebo elektronickej podobe. Výber konkrétnej mapy zostáva výlučne v kompetencii učiteľa. Od žiaka sa nevyžaduje, aby ovládal (naučil sa ich) množstvo

názvov mapových znakov a objektov zaradených do obsahu používanej mapy. Požiadavky vzdelávacieho štandardu smerujú k jeho schopnosti nájsť vhodnú mapu (mapový zdroj), vyhľadať v nej potrebné informácie, zhodnotiť ich, analyzovať a využiť práve tie, ktoré potrebuje na vyriešenie problému (opis pobrežia, vytvorenie zoznamu najväčších miest, vytýčenie trasy výletu, určenie smeru k pamiatke a pod.). Pri výkonoch spojených s porovnávaním (určovaním spoločných a rozdielnych znakov, vlastností, črt a pod.), predpokladáme schopnosť žiaka slovne opísať informácie dostupné v rôznych podobách (texty, obrázky, špeciálne mapy, tabuľky, grafy, diagramy, kartogramy, kartodiagramy...), rozpoznať v nich porovnávané skutočnosti, posúdiť ich veľkosť (rozmer, mohutnosť) a vyvodiť vlastné úsudky o ich vlastnostiach. Inovovaný vzdelávací program predmetu geografia pre základné školy (ISCED 2) prináša najväčšie zmeny v podobe presunu celých blokov učiva medzi jednotlivými ročníkmi. Tematický celok venovaný geografii Slovenska je presunutý do 8. ročníka, Európa do siedmeho, Afrika a Ázia do šiesteho a do 9. ročníka Amerika s Austráliou a Oceániou. Jedine obsah učiva 5. ročníka ostáva bez zmeny.

Inovovaný vzdelávací program predmetu občianska náuka pre nižšie stredné vzdelávanie pozostáva z úvodu, charakteristiky predmetu a základných učebných cieľov, ktoré sa konkretizujú vo vzdelávacom štandarde. V porovnaní s predchádzajúcim kurikulárnym dokumentom tento dokument zmenil formu. Vzdelávací štandard má dve súčasti, výkonový a obsahový štandard. Výkonový štandard je uvádzaný ako prvý, keďže je nadradený obsahovému štandardu. Výkonový štandard predstavuje ucelený systém výkonov, ktoré sú vyjadrené odstupňovanými konkretizovanými cieľmi – učebnými požiadavkami. Vo výkonovom štandarde sú použité činnostné slovesá od nižších myšlienkových úrovní (žiaci vymenujú, definujú, určia a pod.) k vyšším úrovniam (žiaci aplikujú, analyzujú, hodnotia, tvoria a pod.). Výkonový štandard predstavuje normu pre žiaka, avšak učitelia ho môžu bližšie špecifikovať, konkretizovať a rozvíjať vzhľadom na konkrétne dispozície žiaka. V záhlaví výkonového štandardu je explicitne uvedený časový horizont, v priebehu ktorého sa majú jednotlivé výkony dosiahnuť alebo merať, to znamená, že ide o jednotlivé ročníky v rámci druhého stupňa základnej školy.

K vymedzeným výkonom je priradený učebný obsah, v ktorom sa zdôrazňujú pojmy ako kľúčový prvok vnútornej štruktúry učebného obsahu predmetu. Obsahový štandard špecifikuje obsahovú náplň samotného výkonu. Obsah jednotlivých tematických celkov

(obsahový štandard) je záväzok pre učiteľa. Učitelia si však môžu obsah tvorivo modifikovať podľa podmienok školy, zloženia žiakov v triede, regiónu a i. Jednotlivé výkony nie sú naviazané na každý učebný prvok, nepokrývajú celú šírku obsahu.

Predpokladom rozvíjania a uplatňovania uvedených cieľov v predmete občianska náuka je prekonávať takú výučbu, ktorej podstatou je odovzdávanie poznatkov v hotovej podobe, prevažne explikačnými (vysvetľujúcimi) metódami a prostredníctvom frontálnej výučby, a v širšej miere aplikovať prístupy, ktoré kladú dôraz na aktívne učenie, na proces hľadania, objavovania a konštruovania (vytvárania) poznatkov na základe vlastnej činnosti a skúsenosti v interakcii s učiteľom a spolužiakmi v kooperatívnom učení. Inovovaný vzdelávací štandard pre predmet občianska náuka v porovnaní s predchádzajúcim ŠVP pre tento predmet obsahuje výraznú zmenu v tom, že predmet v inovovanom rámcovom učebnom pláne sa bude realizovať od 6. ročníka až do 9. ročníka s časovou dotáciou 1 vyučovacia hodina týždenne v každom ročníku. Vzhľadom na toto zastúpenie došlo vo vzdelávacom štandarde k inovácii obsahu učiva, ako aj k precizovaniu výkonových štandardov pre žiakov. Obsah pôvodného 5. a 6. ročníka sa inovoval a stal sa základom pre 6. ročník, ktorý obsahuje tri tematické celky: Moja rodina, Moja trieda, moja škola a Moja vlasť. Obsah pôvodného 6. a 7. ročníka sa taktiež inovoval a stal sa základom pre 7. ročník, ktorý má dva tematické celky: Postavenie jednotlivca v spoločnosti a Sociálne vzťahy v spoločnosti. Obsah pôvodného 8. ročníka, tematický celok Štát a právo, sa rozšíril o časť problematiky pôvodného tematického celku Občiansky život ako proces formovania demokracie zo 7. ročníka a vytvoril sa nový tematický celok Ľudské práva a slobody. V 9. ročníku zostal tematický celok Ekonomický život v spoločnosti a pribudol tematický celok Finančná gramotnosť a Voľba povolania.

8. Metódy a formy vyučovania vzhľadom na výkon

Metódy a formy vyučovania sú dôležitým faktorom dosiahnutia stanoveného cieľa výučby. Metóda vzdelávania je cieľavedomý, koordinovaný a zámerný postup, ktorým sa podľa najvšeobecnejších princípov pedagogiky realizuje výchovno-vzdelávací proces orientovaný na efektívne dosiahnutie vytýčeného výchovno-vzdelávacieho cieľa.

Vo vyučovacom procese na hodinách predmetov dejepis, geografia a občianska náuka sa využívajú tieto metódy a formy práce:

MOTIVAČNÉ METÓDY (na vzbudenie záujmu žiakov o učebnú činnosť)

motivačné rozprávanie (citové približovanie obsahu učenia),

motivačný rozhovor (aktivizovanie poznatkov a skúseností žiakov),

motivačný problém (upútanie pozornosti prostredníctvom nastoleného problému),

motivačnú demonštráciu (vzbudenie záujmu pomocou ukážky).

EXPOZIČNÉ METÓDY(pri vytváraní nových poznatkov a zručností)

rozprávanie (vyjadrovanie skúseností a aktívne počúvanie),

vysvetľovanie (logické systematické sprostredkovanie učiva),

rozhovor (verbálna komunikácia formou otázok a odpovedí na vyjadrenie faktov, konvergentných a divergentných otázok, otázok na pozorovanie, posúdenie situácie, hodnotenie javov, rozhodovanie),

beseda (riešenie aktuálnych otázok celým kolektívom),

DEMONŠTRAČNÁ METÓDA (demonštrácia obrazov, modelov)

pozorovanie (cielené systematické vnímanie objektov a procesov),

manipulácia s predmetmi (praktické činnosti, didaktická hra), inštruktáž (vizuálne a auditívne podnety k praktickej činnosti, vedenie žiakov k chápaniu slovnému a písomnému návodu).

PROBLÉMOVÉ METÓDY

heuristická metóda (učenie sa riešením problémov založenom na vymedzení a rozbere problému, tvorbe a výbere možných riešení a vlastnom riešení) a

PROJEKTOVÁ METÓDA (riešenie projektu, komplexná praktická úloha, problém, téma, ktorej riešenie teoretickou aj praktickou činnosťou vedie k vytvoreniu určitého produktu).

PRAKTICKÉ AKTIVITY (samostatná činnosť na základe inštruktáže)

práca s knihou a textom (čítanie s porozumením, spracovanie textových informácií, učenie sa z textu, orientácia v štruktúre textu, vyhľadávanie, triedenie, využívanie podstatných informácií),

samostatné učenie prostredníctvom informačnej a komunikačnej techniky a

experimentovanie (samostatné hľadanie, skúšanie, objavovanie).

AKTIVIZUJÚCE METÓDY

diskusia (vzájomná výmena názorov, uvádzanie argumentov, zdôvodňovanie riešenia daného problému),

situačná metóda (riešenie problémového prípadu reálnej situácie so stretom záujmov)

inscenačná metóda (sociálne učenie v modelovej predvádzanej situácii, pri ktorej sú žiaci aktérmi danej situácie),

didaktické hry (sebarealizačné aktivity na uplatnenie záujmov a spontánnosti),

kooperatívne vyučovanie (forma skupinového vyučovania založená na vzájomnej závislosti členov heterogénnej skupiny).

FIXAČNÉ METÓDY (sú neoddeliteľnou súčasťou vyučovania)

metódy opakovania a precvičovania, (ústne a písomné opakovanie, opakovanie s využitím učebnice a inej literatúry, domáce úlohy).

Organizačné formy výučby sa delia na dve skupiny. Podľa typu komunikácie rozlišujeme vyučovanie frontálne, skupinové, individuálne, alebo ich kombinácie. Podľa typu prostredia sa rozlišuje vyučovanie v triede, v špecializovaných priestoroch školy, napr. knižnica a vyučovanie v mimoškolských priestoroch (múzeum, galéria a pod.)

Vzdelávacie metódy systematicky triedime podľa zdroja poznania a druhov poznatkov, aktivity a samostatnosti účastníkov, logických postupov, fáz vzdelávacieho procesu a podľa spôsobu interakcie.

Vzdelávacie metódy podľa zdroja poznania a druhu poznatkov sú

-slovné metódy - ústne - monologické - výklad, prednáška, inštruktáž, vysvetľovanie

- ústne - dialogické - rozhovor, diskusia, dramatizácia

- písomné - písomné práce, práca s textom

-demonštračné metódy

-praktické metódy - nácvik zručností – grafické práce, tvorba projektu a pod.

Vzdelávacie metódy podľa aktivity žiaka v procese výučby môžu byť :

-oznamovacie – učiteľ oznamuje žiakom hotové informácie, žiaci ich vnímajú pomocou receptorov – zrak, sluch. Informácie žiaci pozorujú, počúvajú, čítajú, vnímajú ich obsah, zapamätávajú si ich, prípadne si robia poznámky. Informácie oznamuje učiteľ vo výklade učiva, v prednáške, vysvetľuje alebo ich žiak získava pomocou učebnice, inou literatúrou a názornými pomôckami, ako sú diapozitív, obrazy, filmy, demonštrácia, videá a podobne. Výhodou je získanie väčšieho množstva informácií v krátkom čase, nevýhodou je pasivita žiakov, nerozvíjajú sa ich zručnosti a kompetencie;

-reproduktívne – žiak si osvojuje zručnosti opakovaním činností učiteľa, tzn. že rieši úlohy podľa predlohy, získava zručnosť uplatniť napr. spracovanie grafov, tvorba nákresov, máp a podobne. Výhodou je získanie praktických skúseností v aplikácii všeobecných poznatkov, nevýhodou sa môže stať pre niektorých žiakov únavné opakovanie určitých činností.

problémové – naučiť žiakov tvorivo myslieť a riešiť nastolený problém. Učiteľ nepredkladá hotové informácie o nejakom jave, ale motivuje žiakov k tomu, aby hľadali rozličné spôsoby riešenia problémov. Žiaci majú možnosť problém identifikovať, určiť cesty riešenia a vybrať vhodný spôsob, ideálne je keď majú možnosť realizovať nimi navrhnuté riešenie. Výhodou je zvýšená motivácia žiakov, zaujímavosť postupu, žiaci si osvoja učivo priamo na vyučovaní, zvyšuje sa efektivita a rýchlosť riešenia úloh, žiaci získavajú návyky samostatnej aktívnej činnosti pri získavaní poznatkov a zručností, nevýhodou je vyššia časová náročnosť na riešenie úloh, niekedy neochota žiakov samostatne pracovať a zvýšené nároky na prípravu problémového vyučovania zo strany učiteľa;

-tvorivé – žiaci aktívne získavajú a objavujú nové poznatky, metódy práce, učia sa algoritmom riešenia úloh. Tieto metódy umožňujú najvyššiu mieru samostatnosti práce žiaka.

Vzdelávacie metódy podľa logických postupov využívajú metódy logiky:

-induktívna metóda - vychádza z konkrétnych jednotlivých poznatkov a na základe zhody znakov sú formulované všeobecné pojmy, princípy, zákony, metódy postupu,

-deduktívna metóda - vychádza zo všeobecného pojmu, princípu, pravidla a k nim je potrebné nájsť konkrétne príklady, je opakom induktívnej metódy,

-analyticko - syntetická metóda – na základe rozloženia celku na časti sa skúmajú podstatné vzťahy, následne sa hľadajú všeobecné pojmy, princípy, zákony,

-porovnávacia – hľadajú sa zhody, alebo rozdiely medzi dvoma javmi, predmetmi podľa určitých znakov,

-analogická – hľadajú sa spoločné znaky javov, predmetov a z nich sa potom usudzuje na ďalšie podobnosti.

Je dôležité naučiť žiakov uplatňovať logické metódy, ich pomocou si dokážu odvodiť nové poznatky, resp. získavať informácie odvodením zo známych poznatkov. Uplatňovanie logických metód odbúrava zbytočné memorovanie a uľahčuje pochopenie tých poznatkov, ktoré si žiak môže samostatne odvodiť a umožňuje to získavanie zručností v učení.

Vyučovací proces ako celok rozdeľujeme do jednotlivých fáz, v ktorých sa realizujú jeho čiastkové ciele. Riadenie vyučovacieho procesu v rámci jeho fáz uľahčuje prácu učiteľa. Môžeme potom hovoriť o konkrétnych metódach v jednotlivých fázach vyučovacieho procesu väčšinou v priebehu jednej vyučovacej hodiny alebo vyučovacej jednotky. Ide o nasledujúce metódy:

-metódy motivačného charakteru – príprava žiaka na aktívne osvojenie učiva, u žiakov je potrebné vzbudiť záujem o poznávanú skutočnosť,

-metódy expozičného charakteru – prvotné oboznamovanie sa s novým učivom, najvhodnejšie sú metódy aktívnej účasti žiaka a tvorivý prístup,

-metódy fixačného charakteru – prvotné opakovanie a upevňovanie učiva, v tejto fáze je vhodné uplatňovať individuálny prístup k žiakom podľa ich kognitívnych schopností, resp. využívať skupinovú prácu žiakov, učiteľ by mal voliť iné metódy alebo príklady uplatnenia ako v expozičnej fáze,

-diagnostické metódy - učiteľ ich uplatňuje s cieľom preveriť osvojenie vedomostí, spôsobilostí, zručností, či návykov počas všetkých fáz vyučovacieho procesu. Počas výkladu môže klásť krátke otázky na zistenie vnímania a pozornosti žiakov a zároveň si overuje, či žiaci chápu nové učivo, čím diagnostické metódy plnia funkciu spätnej väzby. Konkrétne môže ísť o uplatnenie metódy utvárania nových vedomostí, metódy upevňovania a prehľbovania vedomostí, metódy preverovania a hodnotenia vedomostí a metódy opakovania učiva.

Záver vyučovacej hodiny je venovaný aplikácii získaných poznatkov, učiteľ si overuje, či si žiaci osvojili učivo a či ho dokážu aplikovať, môže pokračovať zadávaním domácej úlohy. V tejto fáze je vhodné uplatňovať napr. krátke testy, spoločne v skupine žiakov vypracované otázky k preberaniu témy, vymenovanie hlavných pojmov alebo faktov, ktoré si osvojili a podobne.

Vzdelávacie metódy podľa spôsobu interakcie delíme na metódy frontálne, metódy skupinové a metódy individuálne. Prevažujúcimi metódami súčasného výchovno-vzdelávacieho procesu sú frontálne metódy, ktoré uplatňuje učiteľ bez ohľadu na individuálne rozdiely žiakov voči celej triede ako skupine, deje sa hlavne klasickým členením vyučovacej hodiny, základným spôsobom získavania informácií sú výklad, práca s učebnicou, utvrdzovanie učiva cvičeniami, úlohami, písomnými prácami ako sú referáty, konspekty, prípadne projekty.

Metódy a formy vyučovania v predmetoch tejto vzdelávacej oblasti majú stimulovať rozvoj schopností žiakov, podporovať ich cieľavedomosť, samostatnosť a tvorivosť. Uprednostňujeme také stratégie vyučovania, pri ktorých žiak ako aktívny subjekt v procese výučby má možnosť spolurozhodovať a spolupracovať, učiteľ zase má právo i povinnosť motivovať, povzbudzovať a viesť žiaka k čo najlepším výkonom.

9. Prierezové témy

Súčasťou inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu pre nižšie stredné vzdelávanie sú nasledovné prierezové témy, o spôsobe ich realizácie rozhodujú školy v školskom vzdelávacom programe:

Osobnostný a sociálny rozvoj

Téma osobnostný a sociálny rozvoj sa prierezovo prelína celým vzdelávaním, jej hlavným cieľom je rozvíjať osobnosť žiakov predovšetkým v oblasti postojov a hodnôt. Prostredníctvom nej sa zároveň s vedomostným rozvojom žiakov cielene rozvíjajú aj ich osobné a sociálne spôsobilosti - sociálne zručnosti a predpoklady potrebné pre život

a spoluprácu v aktuálnych skupinách a v súčasnej globalizovanej spoločnosti. Umožňuje žiakom rozmýšľať o sebe, o svojom aktuálnom živote, vzťahoch s ľuďmi a smerovaní v budúcnosti. Vedie ich k uplatňovaniu svojich práv a tiež k rešpektovaniu názorov, potrieb a práv ostatných. Usmerňuje ich v tom, ako chrániť svoje zdravie a odolávať ohrozujúcim rizikám. Pri správnom uplatňovaní významne prispieva k dobrej sociálnej klíme školy a dobrým vzťahom medzi pedagógmi a žiakmi. Zameranie tejto prierezovej témy má blízko k predmetom vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť.

Výchova k manželstvu a rodičovstvu

Dôležitou súčasťou osobnostného rozvoja žiakov je príprava na zodpovedné partnerské vzťahy, manželstvo a rodičovstvo. Prierezová téma Výchova k manželstvu a rodičovstvu je zameraná na utváranie základných vedomostí a zodpovedných postojov v oblasti partnerských vzťahov a rodičovstva v súlade s vedeckými poznatkami a etickými normami. Pri realizácii témy je nevyhnutné vychádzať zo životnej reality žiakov v konkrétnej triede, ich veku, zrelosti, vývinového štádia. Podmienkou je taktný a citlivý prístup pedagóga. Škola môže využiť aj pomoc alebo služby relevantných odborníkov. Táto prierezová téma sa významným spôsobom môže prejaviť v obsahu predmetu občianska náuka.

Environmentálna výchova

Environmentálna výchova umožňuje žiakom získať vedomosti, zručnosti, postoje a návyky k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia dôležitého pre trvalo udržateľný život na Zemi. Vedie žiakov ku komplexnému pochopeniu vzájomných vzťahov človeka, organizmov a životného prostredia, kde sú vzájomne prepojené aspekty ekologické, ekonomické a sociálne. Problematike tejto prierezovej témy by mala byť súčasťou obsahu predmetov tejto vzdelávacej oblasti.

Mediálna výchova

Masové médiá v svojej rôznorodej a rýchlo sa meniacej podobe ovplyvňujú životnú realitu celej spoločnosti. Je známe, že najväčším prijímateľom mediálnych obsahov sú deti a mladí ľudia. Médiá sa stali významným faktorom ovplyvňujúcim ich socializáciu a vývin ich osobnosti. Prierezová téma mediálna výchova umožňuje žiakom médiám porozumieť, naučiť

sa narábať s ich obsahmi, využívať ich a osvojiť si techniky, ako sa brániť ich negatívnym vplyvom.

Hlavným cieľom mediálnej výchovy je rozvoj, resp. postupné zvyšovanie úrovne mediálnej gramotnosti - schopnosti kriticky prijímať, analyzovať, hodnotiť a komunikovať širokú škálu mediálnych obsahov. Prepojenie mediálnej výchovy a predmetov vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť môže byť v školskej praxi veľmi úzke.

Multikultúrna výchova

S aktuálnou realitou celosvetovej globálnej spoločnosti a s multikultúrnym charakterom slovenskej spoločnosti sa spájajú riziká predsudkov a stereotypov, ktoré sa prejavujú v rôznych podobách neznášanlivosti, rasizmu, či xenofóbie. Žiaci sú každodenne vystavení rôznym kultúrnym vplyvom a dostávajú sa do kontaktu s príslušníkmi rôznych kultúr. Prostredníctvom spoznávania svojej kultúry a iných kultúr, histórie, zvykov a tradícií sa žiaci naučia rešpektovať tieto kultúry ako rovnocenné a dokážu s ich príslušníkmi konštruktívne komunikovať a spolupracovať. Pri realizácii tejto témy sa odporúča využívať také didaktické postupy a metódy, ktoré neučia stierať medzikultúrne rozdiely, ale pochopiť ich a akceptovať. S multikultúrnou výchovou úzko súvisí regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra, ktoré sa v svojom obsahu ešte hlbšie zaoberajú živým a hodnotným hmotným a nehmotným kultúrnym dedičstvom Slovenska. Poznanie tradícií je základom kultúrnej identity a historického vedomia. Poznanie svojho regiónu, jeho kultúrneho a prírodného bohatstva prispieva k formovaniu národného povedomia u žiakov.

Vhodnými formami na uplatnenie týchto tém sú projekty, exkurzie, tematické vychádzky v regióne a pod. Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra môže byť súčasťou obsahu povinných predmetov dejepis a geografia, alebo sa môžu realizovať prostredníctvom voliteľných vyučovacích predmetov v Školských vzdelávacích programoch, ako napr. regionálna výchova, regionálny dejepis a podobne.

Ochrana života a zdravia

Zámerom tejto prierezovej témy je nasmerovať žiakov k ochrane svojho zdravia a života a tiež zdravia a života iných ľudí prostredníctvom teoretických a praktických poznatkov,

zručností v sebaochrane, poskytovaní pomoci iným v prípade ohrozenia zdravia a života. Ochrana života a zdravia integruje postoje, vedomosti a zručnosti žiakov zamerané na zdravý životný štýl a ochranu života a zdravia v mimoriadnych a nepredvídaných situáciách. Problematika tejto prierezovej témy môže byť súčasťou obsahu predmetu občianska náuka.

10. Hodnotenie, sebahodnotenie

Hodnotenie pomáha zisťovať, ako postupujeme pri dosahovaní cieľov, ktoré sme si stanovili. Systém hodnotenia pozostáva z hodnotenia učiteľom, z hodnotenia žiackym kolektívom, ako aj z hodnotenia žiakom a zo sebahodnotenia žiaka. Pri všetkých konkrétnych formách hodnotenia treba rešpektovať nasledovné pedagogické zásady, ako ich uvádza M. Schweiger (2005):

-zásada pozitívnosti – pri každej, aj kritickej pripomienke musí žiak cítiť, že si učiteľ váži jeho prácu, cení si jeho snahu. Vyzdvihne kladné stránky žiakovho výkonu, to, čo je v jeho práci zaujímavé, pozitívne dobré, prínosné. Neznamená to však, že žiaci sú presvedčení o svojich vynikajúcich výsledkoch bez ohľadu na kvalitu vypracovania úloh.

-zásada netransparentnosti – nezamerat' formy hodnotenia tak, aby žiak porovnával svoje výkony s ostatnými, so zvýraznením najlepších a najhorších výsledkov žiakov. Takéto diferencovanie môže v oboch prípadoch pôsobiť skôr negatívne. Či už ide o „najlepších“ alebo „najhorších“, môže to nepriaznivo ovplyvniť sebavedomie žiaka, utlmiť jeho aktivitu, ochotu tvoriť. Spôsoby hodnotenia treba orientovať skôr na porovnanie a pokroky vo vlastných výkonoch, vnímať a hodnotiť žiaka vzhľadom k jeho osobným výkonom a nie porovnávaním s ostatnými spolužiakmi. V konkrétnej situácii ale môže učiteľ vyzdvihnúť výkon niektorého žiaka a tým posilniť jeho sebavedomie.

-zásada individuálneho prístupu – nie je veľmi vhodné vyhlasovať výsledky (napríklad testov) pred celou triedou. Hodnotenie je záležitosť týkajúca sa učiteľa a daného žiaka, len ak on chce, môže sa o svojich výsledkoch podeliť s ostatnými. Učiteľ by mal vedieť uplatniť pedagogický takt, môže si so žiakmi dohodnúť aj vlastný systém hodnotenia.

Rozmanité formy hodnotenia môžu byť výsledkom tvorivého prístupu učiteľa a žiakov, ich návrhov a podnetov (Schweiger, 2005). Je dôležité prijať pravidlá hodnotenia nie ako direktívne rozhodnutie učiteľa, ale ako spoločné zásady učiteľa a žiakov, podobne ako pravidlá pre prácu v triede. Pravidlá je možné po spoločnej dohode upravovať vždy s cieľom posilnenia ich pozitívneho vplyvu na motiváciu k učeniu a školskému výkonu.

Pravidelné hodnotenie prospechu žiakov je nedeliteľnou súčasťou učenia a vyučovania v škole. Hodnotenie je silným stimulujúcim prostriedkom a má veľký výchovný význam, pokiaľ je správne a spravodlivé. Cieľom hodnotenia vzdelávacích výsledkov žiakov v predmete je poskytnúť žiakovi a jeho rodičom spätnú väzbu o tom, ako žiak zvládol danú problematiku, aké sú jeho pokroky, v čom má nedostatky, kde má rezervy. Súčasťou hodnotenia je tiež povzbudenie do ďalšej práce a návod, ako postupovať pri odstraňovaní nedostatkov. Cieľom je zhodnotiť prepojenie vedomostí so zručnosťami a spôsobilosťami každého žiaka. Okrem sumatívnych (finálových, zhrňujúcich) výsledkov je potrebné sústrediť sa na rozpracovanie formatívneho hodnotenia výsledkov žiakov formou hodnotiaceho portfólia. Prostredníctvom hodnotenia nerozdeľujeme žiakov na úspešných a neúspešných. Pri hodnotení učebných výsledkov žiakov sa berie do úvahy možný vplyv zdravotného znevýhodnenia žiaka na jeho výkon v predmete. Odlišujeme hodnotenie spôsobilostí od hodnotenia správania.

Hodnotenie môže slúžiť mnohým cieľom:

- má byť pre učiteľa spätnou väzbou o prospechu žiakov
- má poskytovať žiakovi spätnú väzbu o ich pokroku
- má žiakov motivovať
- slúži ako podklad pre vedenie záznamov o prospechu žiaka
- umožňuje poskytnúť doklady o momentálnom prospechu a dosiahnutej úrovni žiaka
- umožňuje posúdiť pripravenosť žiaka pre ďalšie učenie.

Rozhodnutie učiteľa o tom, ako a čo hodnotiť závisí na presnom stanovení účelu, ktorý svojím hodnotením sleduje. Snaha o zlepšenie prístupu k hodnoteniu sa má uberať aj týmto smerom: klásť väčší dôraz na formatívne hodnotenie, zahrnúť do hodnotenia širší okruh výkonov, presnejšie vymedziť ciele vyučovania - viac prispôbovať postup výučby potrebám jednotlivcov, zapojiť žiaka ako partnera do procesu hodnotenia.

Hlavnými hodnotiacimi činnosťami v triede sú: sledovanie bežnej práce v triede, zvláštne úlohy, ktoré slúžia hodnoteniu začlenenému do bežnej práce v triede, domáce úlohy, testy alebo písomky navrhnuté učiteľom, štandardizované testy a pod. Hodnotiaca činnosť má byť spravodlivá v tom zmysle, že sa vzťahuje ku prebranému učivu - žiaci sú informovaní o povahe a účele hodnotiacich činností, o tom, ako sú výsledky hodnotenia využívané a tiež o kritériách, ktoré charakterizujú výkon považovaný za úspešný, hodnotiace činnosti sú navrhované opatrne, aby sa zaistilo, že zadanie nie je viacvýznamové a že žiakom je jasný typ a povaha výkonu, ktorý sa od nich očakáva, je zaistené, aby hodnotiaca činnosť skutočne posudzovala platnosť toho, čo chceme posúdiť.

Hodnotenie vzdelávacích výsledkov žiakov základnej školy sa riadi podľa metodického pokynu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy zo dňa 1. mája 2011.

Pri klasifikácii výsledkov v predmetoch tejto vzdelávacej oblasti sa hodnotí v súlade s učebnými osnovami a vzdelávacími štandardami: - celistvosť, presnosť a trvácnosť osvojenia požadovaných poznatkov, faktov, pojmov, zákonitostí a vzťahov, kvalita a rozsah získaných zručností vykonávať požadované rozumové a motorické činnosti, - schopnosť uplatňovať osvojené poznatky a zručnosti pri výklade spoločenských javov a zákonitostí, ako aj pri riešení praktických úloh v každodennom živote, - schopnosť využívať skúsenosti a poznatky získané pri praktických činnostiach, - aktivita v prístupe k činnostiam, záujem o ne a vzťah k nim, - výstižnosť a jazyková správnosť ústneho a písomného prejavu, - schopnosť zaujať postoj a vyjadriť vlastné stanovisko, kooperatívne riešiť problémy, - kvalita výsledkov činností a schopnosť samostatnej práce, schopnosť učiť sa učiť a schopnosť spolupráce.

11. Ukážky metodických modelov

Predmet DEJEPIS na základnej škole

Autorka 3 Metodických listov PaedDr. Barbora Ulrichová

Metodický list z dejepisu, 5. ročník

Anotácia:

Metodický list obsahuje úlohy určené pre žiakov 5. ročníka ZŠ. S cieľom rozvoja základných predmetových kompetencií.

Názov metodického listu: Kalendáre

Výkonový a obsahový štandard

Výkonový a štandard:

- porozumieť textu
- vyhľadávať informácie z rôznych zdrojov
- rozlišovať a triediť informácie
- vedieť nájsť a formulovať odpovede, ktoré vyplývajú priamo z textu

Obsahový štandard:

- Kto je autorom prameňa? Kedy bol napísaný prameň? Čo je obsahom prameňa? Komu bol prameň určený? Aký bol zámer autora prameňa?
- Otázky zamerané na rozvoj čitateľskej gramotnosti

Cieľ danej vyučovacej hodiny:

Rozvíjať čitateľský gramotnosť, stratégie a kompetencie.

Žiak dokáže:

- preskúmať kalendár a vybrať podstatné informácie,
- porovnať druhy kalendárov,
- vyhľadať informácie z rôznych zdrojov

Tematické zameranie: človek v premenách času a priestoru

Ukážka č. 1

<p> <i>Spln: 9. máj</i></p> <p>Mesiac je v znamení Raka, ktorý pôsobí najmä na žalúdok a žľezky. Dnes nie je dobrý deň na experimentovanie s exotickými jedlami. Žalúdok bude veľmi citlivý. Nezaťažujte ho masťnými a ťažkými jedlami. Ak vás občas potrápi žľezka, tak dnešný deň nezačínajte pražením! Je deň listov, zelený šalát na tanieri vám zabezpečí nielen dostatok vitamínov, ale aj minimum tukov na stehnách!</p>	<p> <i>druhá štvrt: 17. máj</i></p> <p>Mesiac prechádza znamení Vodnára, ten pôsobí na lýtka, členky a päty. Dávajte si preto pozor na drobné úrazy nôh. Výborne urobíte, ak sa počas týchto dní postavíte na stepper alebo svojim lýtkam venujete masáž. Ak máte problémy s kŕčovými žilami, nezabudnite si natiahnuť kompresívne pančuchy. Sú dni kvetov, prebehnite sa po lúke a natrhajte si kyticu z harmančeka, prvosenok či ľubovníka. Večer si z nich môžete uvariť čaj.</p>
<p> <i>nov: 24. máj</i></p> <p>Mesiac je v znamení Býka, ktorý vplýva na hrdlo, mandle, čuch aj chuť. Práve posledné dva zmysly vás môžu pekne oklamať. Nekupujte si dnes nový parfum, lebo sa vám rýchlo znuje. Lahko sa vám môže stať, že dnes presolíte polievku, pretože sa vám jej chuť bude zdať stále nevýrazná. Sú dni koreňov. Pite mrkvový džús a nezabudnite ani na reďkovky a kaleráby.</p>	<p> <i>prvá štvrt</i></p> <p>Mesiac je v znamení Panny. V ohrození sú črevá. Dnes vám padne vhod očistný deň, ktorý nezaťažuje trávenie. Ak nezvládnete piť iba čistú vodu, nahraďte ju čajmi z koreňov rastlín. Je deň koreňov. Piť môžete odvar z koreňa púpavy, lopúcha alebo čakanky. Ak vám bylinkové čaje nechutia, dajte si dnes mrkvový džús. Posledný májový deň môžete stráviť aj farbením vlasov. Dnes vám chytí farba presne podľa vašich predstáv.</p>

Otázky k ukážke č.1:

- Zisti na, akom princípe je vytvorený tento kalendár.
- Ako nazývame tento typ kalendára?
- Vymenuj fázy Mesiaca.
- Aké rady dáva kalendár v oblasti stravovania?
- Aké rady dáva kalendár v oblasti zdravia ?
- Čo ťa najviac zaujalo?

Ukážka č.2

2015

Január							Február							Marec							Apríl						
Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne
			1	2	3	4							1														
5	6	7	8	9	10	11	2	3	4	5	6	7	8	2	3	4	5	6	7	8	6	7	8	9	10	11	12
12	13	14	15	16	17	18	9	10	11	12	13	14	15	9	10	11	12	13	14	15	13	14	15	16	17	18	19
19	20	21	22	23	24	25	16	17	18	19	20	21	22	16	17	18	19	20	21	22	20	21	22	23	24	25	26
26	27	28	29	30	31		23	24	25	26	27	28		23	24	25	26	27	28	29	27	28	29	30			

Máj							Jún							Júl							August						
Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne
				1	2	3	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5									
4	5	6	7	8	9	10	8	9	10	11	12	13	14	6	7	8	9	10	11	12	3	4	5	6	7	8	9
11	12	13	14	15	16	17	15	16	17	18	19	20	21	13	14	15	16	17	18	19	10	11	12	13	14	15	16
18	19	20	21	22	23	24	22	23	24	25	26	27	28	20	21	22	23	24	25	26	17	18	19	20	21	22	23
25	26	27	28	29	30	31	29	30						27	28	29	30	31			24	25	26	27	28	29	30

September							Október							November							December						
Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So	Ne
	1	2	3	4	5	6				1	2	3	4														
7	8	9	10	11	12	13	5	6	7	8	9	10	11	2	3	4	5	6	7	8	7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20	12	13	14	15	16	17	18	9	10	11	12	13	14	15	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	19	20	21	22	23	24	25	16	17	18	19	20	21	22	21	22	23	24	25	26	27
28	29	30					26	27	28	29	30	31		23	24	25	26	27	28	29	28	29	30	31			

- Vytvor si vlastný kalendár
- Vypátraj štátne sviatky SR a pamätné dni. Farebne ich zaznač do kalendára.
- Do kalendára zaznač dôležité dátumy vo vašej rodine (narodeniny, výročia...).

Metodický list z dejepisu, 5. ročník

Anotácia:

Metodický list obsahuje úlohy určené pre žiakov 5. ročníka ZŠ. S cieľom rozvoja čitateľskej gramotnosti a základných predmetových kompetencií.

Názov metodického listu: Ľudovít Štúr a štúrovci

Výkonový a obsahový štandard

Výkonový a štandard:

- práca so školským historickým prameňom, ktorý približuje atraktívnou formou známe historické postavy našich dejín
- vedieť nájsť a formulovať odpovede, ktoré vyplývajú priamo z textu daného školského prameňa
- vymedziť predmet skúmania prameňa

Obsahový štandard:

- zodpovedať otázky : Čo je obsahom prameňa? Komu bol prameň určený? Aký bol zámer autora prameňa?
- Otázky zamerané na rozvoj čitateľskej gramotnosti

Cieľ danej vyučovacej hodiny:

Rozvíjať čitateľskú gramotnosť, stratégie a kompetencie.

Žiak dokáže:

- porozumieť obsahu školského prameňa,
- vyhľadať a triediť informácie, ktoré sa priamo vyskytujú v texte,
- zhodnotiť osobnosť Ľudovíta Štúra a jeho prínos pre našu spoločnosť

Tematické zameranie: obrazy pravekého sveta

Organizácia aktivít:

Úloha je určená na rozvoj čítania s porozumením. Zároveň použitý textový prameň pútavou formou predstavuje osobnosť Ľudovíta Štúra. Po vypracovaní úloh pracovný list môže slúžiť ako učebný text.

ĽUDOVÍT ŠTÚR A ŠTÚROVCI

V roku 1815 sa v evanjelickej rodine učiteľa Samuela Štúra v Uhrovci narodil syn Ľudovít. Otec poskytol synovi nielen základné vzdelanie v rodnom jazyku, ale vychovával ho aj v láske k národu. Ľudovít sa zaujímal najmä o dejiny a literatúru. Na gymnáziu v Rábe mu profesor Petz prednášal o minulosti Slovanov. To v Štúrovi prebudilo hrdosť na svoj pôvod.

Neskôr pokračoval v štúdiu na evanjelickej škole v Bratislave. „Ten Štúr je ale vynikajúci študent,“ vyzdvihovali ho učelia. Na lýceu sa stal členom Spoločnosti česko-slovenskej, ktorá šírila medzi študentmi vedomosti o slovanských národoch. Písal básne o dejinách Slovákov, usporadúval prednášky. Bol výborným rečníkom, ktorý dokázal každého zaujať.

Čoskoro okolo seba zhromaždil mnohých slovenských študentov. Po skončení školy začal prednášať na evanjelickej škole ako učiteľ. Hovorieval: „Národ bez znalosti svojich dejín je len hromada otrokov.“ Rozhodol sa, že študentom pripraví vychádzku na miesto, ktoré by im pripomenulo dejiny Slovákov. Najvhodnejší bol Devínsky hrad neďaleko Bratislavy.

Bolo to miesto, kde kedysi knieža Rastislav ubránil Veľkú Moravu pred útokom Frankov. Výlet pripravili tajne, lebo sa báli pomsty maďarských učiteľov a študentov. V tom čase začali mnohí Maďari tvrdiť, že všetci obyvatelia Uhorska sa musia stať Maďarmi. Nechceli, aby sa iné uhorské národy vzdelávali vo vlastných jazykoch a učili sa o svojich dejinách.

Výchádzka na Devín sa uskutočnila 24. apríla 1836. Štúr rozprával študentom o slovenských dejinách v časoch Veľkej Moravy. Potom všetci recitovali básne a spievali národné piesne. Sľúbili, že budú bojovať za slobodu svojho národa. Na záver si k vlastným menám pridali slovenské prímenia. Štúr prijal meno Velislav, jeho priateľ Jozef Hurban meno Miloslav.

Štúra ostatní uznávali za svojho vodcu. Nepáčil sa im však jeho názor, že nikto z nich by sa nemal oženiť. Štúr si myslel, že každý, kto sa oženi, bude mať iné starosti a prestane bojovať za národ. „Dali sme sa do služieb ducha a musíme prejsť trnistú cestu životom,“ tvrdil. On sám sa nikdy neoženil. Ani so svojou láskou, šľachtickou Adelou Ostroľúckou.

O dva roky Štúr odišiel do Nemecka, kde ďalej študoval a písal články a spisy o zlej situácii Slovákov v Uhorsku. Po návrate získal späť miesto učiteľa na bratislavskom lýceu. Medzitým maďarskí evanjelíci navrhli, aby sa slovenské vyučovanie na evanjelických školách zrušilo. Štúr s priateľmi napísali list cisárovi do Viedne. Žiadali zachovanie slovenského vyučovania.

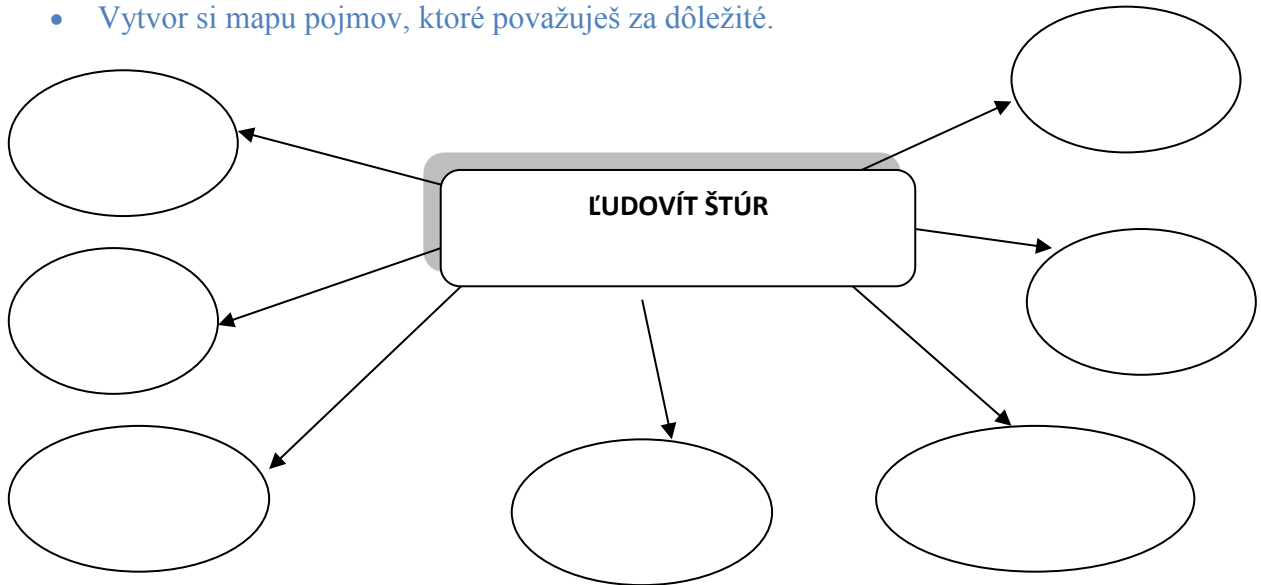

Maďarskí učitelia na bratislavskom lýceu sa rozhodli Štúra navždy zbaviť. Vo februári 1844 dosiahli jeho prepustenie z lýcea. Nato dvadsaťdva Štúrových študentov na protest odišlo z Bratislavy. Začali si hovoriť štúrovci. Jeden z nich, Janko Matúška, zložil pieseň Nad Tatrou sa blýska, ktorú pri odchode nahlas spievali. Neskôr sa z nej stala slovenská hymna.

Zdroj: Zavorská, M. a Kršák, P.: Slovenské dejiny v obrázkoch , 2007, Bratislava.

Úlohy

- Vytvor si mapu pojmov, ktoré považuješ za dôležité.

- Zisti, ako súvis hrad Devín so štúrovcami.
- Napíš argument, pre ktorý Štúr neodporúčal svojim kolegom sobáš.
- Opíš udalosť z roku 1844, ktorá sa spája s Ľ. Štúrom a jeho činnosťou na lýceu v Bratislave.
- Na čo prišiel Ľ. Štúr ohľadom používania biblickej češtiny?
- V čom spočíval nápad zlúčenia dvoch jazykov?
- Aký bol postoj slovenských katolíkov k spisovnej slovenčine?
- Akú zmenu navrhol Ľ. Štúr v spisovnej slovenčine?
- Kto to bol Ján Hollý?
- Čim sa zaoberal spolok Tatrín?
- Uveď názvy dvoch diel Ľ. Štúra.
- Aký bol postoj k novej spisovnej slovenčine:
 - a) bernolákovcov
 - b) evanjelikov
- Používal sa ypsilon v Štúrovej slovenčine?

Metodický list z dejepisu, 6. ročník

Anotácia:

Metodický list obsahuje úlohy určené na pre žiakov 6. ročníka ZŠ. S cieľom rozvoja čitateľskej gramotnosti a základných predmetových kompetencií.

Názov metodického listu: Strach

Výkonový a obsahový štandard

Výkonový a štandard:

- práca so školským historickým prameňom, ktorý približuje historickú problematiku praveku na Slovensku
- vedieť nájsť a formulovať odpovede, ktoré vyplývajú priamo z textu daného školského prameňa
- vymedziť predmet skúmania prameňa

Obsahový štandard:

- zodpovedať otázky : Kto je autorom prameňa? Kedy bol napísaný prameň? Čo je obsahom prameňa? Komu bol prameň určený? Aký bol zámer autora prameňa?
- Otázky zamerané na rozvoj čitateľskej gramotnosti

Cieľ danej vyučovacej hodiny:

Rozvíjať čitateľskú gramotnosť, stratégie a kompetencie.

Žiak dokáže:

- porozumieť obsahu školského prameňa,
- vyhľadať informácie, ktoré sa priamo vyskytujú v texte,
- zhodnotiť význam pravekých nálezov v Nižnej Myšli

Tematické zameranie: obrazy pravekého sveta

Organizácia aktivít:

Úloha je určená na rozvoj čítania s porozumením. Zároveň textový prameň veľmi vhodne ilustruje problematiku pravekých nálezísk na Slovensku. Po vypracovaní úloh pracovný list môže slúžiť ako učebný text.

Úlohy k textu Strach

- Úlohy zamerané na rozvoj predmetových kompetencií.

Kto je autorom prameňa? Kedy bol napísaný prameň? Čo je obsahom prameňa? Komu bol prameň určený? Aký bol zámer autora prameňa?

- Úlohy zamerané na rozvoj čitateľskej gramotnosti.

1. Vyhľadaj cudzie slová v texte. Zisti ich význam.
2. Geograficky bližšie urči, kde sa nachádza Nižná Myšľa.
3. Čím sa odlišovala usadlosť v Nižnej Myšli od usadlosti na Myšej hôrke.
4. Nakresli, ako vyzerala situácia v Nižnej Myšli (osada, priekopa, val, pohrebisko).
5. Aká živelná katastrofa postihla Nižnú Myšľu?
6. Nájdi zdôvodnenie, ktorým sa vysvetľuje nález mŕtvych kostier po zosypaní valu do priekopy.
7. Opíš spôsob, ktorým boli pochovávaní mŕtvi v Nižnej Myšli.
8. Vyhľadaj dva pozoruhodné archeologické nálezy z Nižnej Myšle.
9. Vystihni nezodpovedané otázky viažuce sa k opísaným dvom nálezom a dodnes trápia archeológov.
10. Opíš spôsob, ktorým pochovávali noví obyvatelia Nižnej Myšle mŕtvych.
11. Vyhľadaj udalosť, ktorá postihla obec Nižná Myšľa v blízkej minulosti.

Strach

Vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach je vystavený hromadný hrob, ľudské kostry, nahádzané v jame. Antropológ zistil, že to boli štyri mladé ženy a ani jedna nepríviedla na svet dieťa. Co sa asi stalo mladým dievčatá

Je to príbeh plný hrôzy. Odohral sa v Nižnej Myšli, dnes celkom obyčajnej neveľkej dedine pod Slanskými vrchmi neďaleko Košíc. Na okraji výšiny, vyhádzanú hlinu navršili na val, za ktorým stáli dva rady neveľkých domov z oboch strán ulice. Mali jednu izbu, hlinenú dlážku a vykurovali sa pecou alebo otvoreným ohniskom.

A práve v tejto osade jedného dňa zavládol strach.

Nižná Myšľa sa podobala na mesto, ktoré stávalo na Myšej hôrke, ale malo aj svoje špecifikum – pohrebisko. Rozkladalo sa za priekopou a bolo na ňom vyše tisíc hrobov. Všetci mŕtvi ležali tvárou k východu slnka, mnohí boli uložení na mäkkom, na lístí, slame, rohoži, kožušine, zabalení v tkanine, kožiach, kožušinách pri hlave zopnutých ihlicami. Ďalšie šperky mali vo vlasoch, na rúchach, pri rukách, na opaskoch. Za chrbát im položili tulce, k nohám nástroje a nádoby s jedlom a nápojom na cestu na druhý svet.

V každom z hrobov bolo vidno prejavy úcty k predkom, a potom sa náhle čosi stalo. Pevnostný val sa zosypal do priekopy. V jeho sutinách ležali mŕtvi ľudia, najmä ženy a deti. Osada však nezanikla, naopak: zväčšila sa asi na sedemnásobok. Jestvuje jediné vysvetlenie: do mesta prišli noví ľudia. Usadili sa aj na bývalom pohrebisku. Na mŕtvych predkoch vyrástli nové domy, hroby sa zničili pri kopaní jám, mnohé zmizli pod valom. Kam sa však podela úcta k otcom? Nebáli sa noví obyvatelia, že sa im pomstia za zneuctenie? Alebo azda jestvoval iný strach, nový, väčší, ktorý nútil živých nechať na nič a myslieť iba na bezpečnosť? Koho sa báli? Sú mŕtvi v pôvodnej priekope dokladom o oprávnenosti obáv z najhoršieho?

A tým sme sa dostali ku kostrám štyroch mŕtvych dievčat, ktorými sme začali toto rozprávanie. Hodili ich do jamy, poviazané, dolu tvárou. Na sluchách lebky jednej z nich zreteľne vidieť krátky zásek sekerou, ktorý nebohú pripravil o život. Násilím skončili pozemskú púť i jej tri družky. Do strašného hrobu pridali k ich telám kusy zvierat, rozbité nádoby, kamenné nástroje a detskú lebku; dokonca uvarenú detskú lebku! Aký strašný obrad sprevádzal smrť tých nešťastníčok! Krvavý obrad, ktorý zakončil očistný oheň, ako dokazuje množstvo popola na dne jamy. O čom svedčí – o treste, alebo o strachu? Čo vykonali dievčatá z Nižnej Myšle, že s nimi tak ukrutne naložili? Alebo ich azda obetovali zo strachu, v zúfalej snahe zabrániť najhoršiemu? Je to možné, podľa

kedysi chránenej riekou, stála osada. Zaberala asi pol hektára, možno hektár. Chránila ju priekopa široká pätnásť a hlboká šesť metrov. Keď ju hlbili,

Ladislava Olexu ich dokonca nepochovali odrazu, ale postupne, v čase, keď sa staršie telo už rozkladalo: krvavá obeť mohla trvať aj mesiace.

A nebola jediná. V Nižnej Myšli sa našla ďalšia jama a v nej zlatý šperk a pečeň chleba. Chlieb starý 3 500 rokov! Archeologický zázrak, ale aj záhada. Do chlebového cesta totiž primiešali hlinu. Prečo? Je to prejav viery alebo nedostatku?

Záhady, záhady, záhady, ale aj objektívne poznanie. Praveké mestá zažiarili a potom zhasli. Po 300 – 400 rokoch náhle zanikli. V krajine sa objavili noví ľudia, možno nie noví, ale určite ľudia s celkom inými náboženskými predstavami. Svojich mŕtvych totiž neukladali do hrobov, ale spaľovali a nad ich popolom navršili mohyly, veľa mohýl, jednu vedľa druhej, na niektorých miestach vytvárajú rozsiahle mohylníky. Spôsobili historický prelom, začali novú éru; ktorá opevnené mestá už nestavala, naopak, zrejme sa postarala o ich skazu, hoci spôsob, akým to vykonala, nepoznáme.

Život v Nižnej Myšli vyhasol. Koniec prišiel neočakávane. Len tak sa dá vysvetliť, že na mieste zostali poklady, zásoby suroviny, nedohotovené výrobky. Azda to svedčí o útoku, ktorý priniesol úplnú skazu, ale nejestvuje nijaká stopa o jeho priebehu.

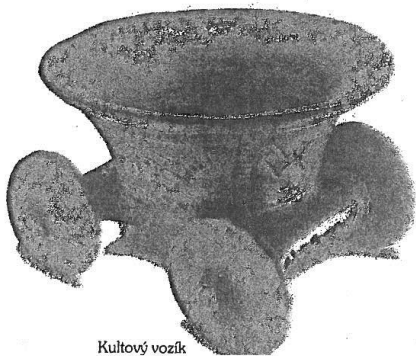
Jedinečná éra sa skončila, ešte predtým však vyniesla Slovensko na takú vysokú civilizačnú úroveň, že aj po jej páde si zachovalo popredné miesto v rámci celej strednej Európy.

Sotva to však pomohlo obyvateľom Nižnej Myšle. Ich strach naozaj nebol zbytočný.

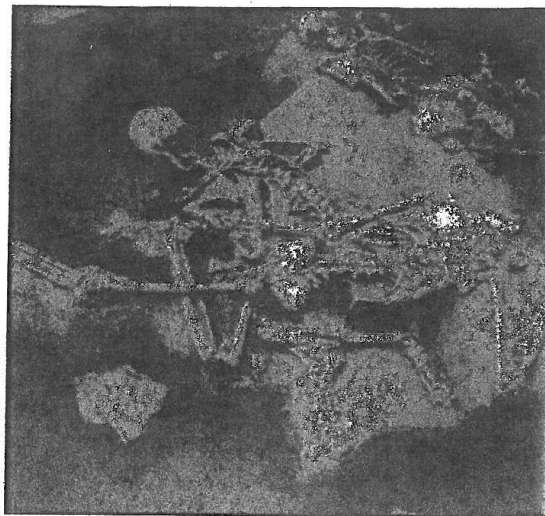
Pavel Dvořák: *Stopy dávnej minulosti I Slovensko v praveku*

Do slovníčka

antropológ – odborník, ktorý skúma vznik a vývin človeka

Kultový vozík

Kostru štyroch mŕtvych dievčat

Zdroj: Kolektív autorov: *Dejepisná čítanka 1*, Bratislava: Orbis Pictus, 2006, s.20 -21.

Autorka vyučovacích hodín z dejepisu v 7. ročníku, 8. ročníku, 9. ročníku základnej školy Mrg. Eva Baumann

Príprava na vyučovaciu hodinu

Trieda: 7.A, 2.10.

Učivo: Anglicko – v krajine kráľa Artuša

Meno: Eva Baumann

Časť hodiny	Činnosť učiteľa	Činnosť žiaka	Pomôcky a didaktická technika	Poznámky
Úvod Cca 10 minút	Pokyny pre žiakov: dnešnú hodinu si spolu urobíme miniprojekt Rozdelíme sa do 6 skupín Každá skupina dostane pomôcky Vašou úlohou bude vytvoriť z pomôcok plagát, ktorý na záver odprezentujete spolužiakom Musíte si pozorne prečítať papier s textom v rámčeku a musíte vedieť odpovedať na otázky pod rámčekom, každý zo skupiny odpovie aspoň na jednu otázku (aby sme mali istotu, že sa zapoja všetci)	Žiaci počúvajú pokyny Následne si spájajú lavice a vytvárajú 6 skupín Rozdelenie do skupín necháme na nich, nebudú sa deliť losovaním, aby sme nestrácali čas	Každá skupina dostala: -Text so základnými informáciami a otázkami -Hárak s farebnými obrázkami k téme -Veľký biely papier ako podklad pre plagát -Lepidlo + nožnice Farebné ceruzky, fixky	V triede je 24 žiakov, preto sme sa rozhodli rozdeliť ich do 6 skupín po 4 žiakov, čo je aj ideálny počet pre skupinovú prácu
Samostatná práca Cca 20 minút	Počas práce žiakov chodíme od skupiny k skupine, kontrolujeme ako napredujú, odpovedáme na otázky, usmerňujeme prácu	Žiaci pracujú v skupinách na svojom plagáte, čítajú si text, píšú odpovede na otázky, vystrihujú, lepia, maľujú		žiaci musia mať pocit, že sme tu pre nich a môžu sa na nás obrátiť s otázkami a nejasnosťami
Prezentácie žiackym prác Cca 15 minút	Postupne vyvolávame jednotlivé skupiny, tíšime ostatných žiakov, aby mohli ich spolužiaci prezentovať svoj plagát, pýtame sa na súvislosti, pripomíname staršie učivo (Vikingovia, Frankovia)	Žiaci v skupinách prezentujú plagáty, odpovedajú na otázky, ktoré mali vopred určené, každý plagát sa týka iného obdobia anglických dejín	Plagáty: Kelti Rimania Anglovia, Juti a Sasi Viliam Dobytateľ Plantagenetovci Magna Charta	Je dôležité, aby šli plagáty za sebou chronologicky

KELTI

Kelti začali na územie Britských ostrovov prichádzať okolo roku 700 pred Kr. Pravdepodobne vytlačili pôvodných obyvateľov na severozápad do Walesu, Škótska a Írska a osídlili južné, nížinaté oblasti. Pre britskú históriu je ich príchod dôležitý, lebo sú predkovia mnohých dnešných obyvateľov Walesu a Írska.

Kelti rozlišovali vládnucu vrstvu, vrstvu kňazov (druidov), vojsko a slobodných remeselníkov a roľníkov. Druidi mali vedomosti zo všetkých oblastí dôležitých pre život kmeňa ako napríklad história, právo a medicína, preto boli veľmi vážení.

V keltských sídliskách žili najmä roľníci - chovatelia dobytku, zatiaľ čo vládnuca vrstva dávala prednosť životu v opevnených osadách.

Keltské ženy tkali látky s typickým štvorcovým vzorom, ktorý je vo Veľkej Británii dodnes populárny a rozšíril sa aj do súčasnej módy.

Niektoré kmene mali ako náčelníčky ženy. Napríklad Boudica sa postavila na čelo kmeňa po smrti svojho muža a viedla kmeň do boja proti Rimanom, ktorí si postupne začali pripájať keltské územia k svojej ríši. Tým sa začala rímska nadvláda, ktorá trvala niekoľko nasledujúcich storočí.

Pri tvorbe vášho spoločného pracovného listu použite všetky dostupné obrázky. Ku každému obrázku vytvorte stručný popis.

Svoje dielo odprezentujete spolužiakom.

Musíte vedieť stručne odpovedať na tieto otázky:

Prečo je pre britskú históriu dôležitý príchod Keltov?

Ako sa delila keltská spoločnosť?

Kto boli druidi?

Ako reagovali Kelti na príchod Rimanov?

RIMANIA

Rímska armáda začala s obsadzovaním Britských ostrovov v roku 43 nášho letopočtu. Novú provinciu nazvali Británia, tento názov prebrali od keltského obyvateľstva.

Rimania na Britské ostrovy priniesli okrem vzdelanosti (bohatší Kelti sa naučili čítať a písať po latinsky) aj svoj typický spôsob obrábania pôdy – vznikali veľké poľnohospodárske usadlosti nazývané villa, ktoré patrili Rimanom, alebo bohatej vrstve pôvodných obyvateľov – tí preberali zvyky, spôsob obliekania a kultúru od Rimanov. Mnohí z nich sa preto začali cítiť viac Rimanmi ako Keltmi.

Rimania na Britských ostrovoch vybudovali vodovody, kanalizáciu a sieť kvalitných ciest, ktoré sa používali ešte mnoho storočí po ich odchode. Niektoré z týchto ciest sú využívané doteraz, aj keď sú už zmodernizované a prispôbené dnešným požiadavkám.

Rimania na začiatku 5. storočia Britániu opustili. Légie boli povolané späť do Ríma, aby pomohli upokojiť situáciu a ochrániť Rím pred nájazdmi barbarov.

Pozorne si preštudujte mapu. Zobrazuje rímsku provinciu Británia s cestami, ktoré Rimania vybudovali a s mestami, ktoré založili.

Vypíšte na váš spoločný pracovný list názvy aspoň 3 britských miest, ktoré poznáte aj zo súčasnosti (pod latinským názvom mesta je uvedený jeho súčasný názov).

Pri tvorbe vášho spoločného pracovného listu použite všetky dostupné obrázky. Ku každému obrázku vytvorte stručný popis.

Svoje dielo odprezentujete spolužiakom.

Musíte vedieť stručne odpovedať na tieto otázky:

Kedy začali Rimania obsadzovať Britské ostrovy a ako svoju novú provinciu nazvali?

Aký mali Rimania vplyv na pôvodné obyvateľstvo?

Čo Rimania na Britských ostrovoch vybudovali?

Ktoré anglické mestá založili Rimania a dodnes existujú?

Kedy rímske légie opustili Britániu a prečo?

Anglovia, Juti a Sasi

Bohatstvo a dobré poľnohospodárske podmienky na ostrovoch boli lákadlom pre germánske kmene, ktoré od začiatku 5. storočia prichádzali na územie Britských ostrovov. Väčšina sa živila roľníctvom a preto dávali prednosť životu v malých osadách, usádzali sa na vidieku a nie v mestách, ktoré po sebe zanechali Rimania. Najlepšie opevnené mestá ale nikdy neostali opustené – slúžili ako výborný úkryt v nebezpečenstve.

Títo noví osadníci pochádzali zo severnej Germánie a Škandinávie a delili sa na tri najvýznamnejšie kmene – na Anglov (dotiaľ názov Anglicko), Sasov a Jutov.

Sasi priniesli modernizáciu do oblasti štátnej správy. Každé kráľovstvo bolo rozdelené na grófstva, na čele ktorých bol gróf – zástupca kráľa. Na čele spoločnosti bol kráľ, potom grófi, veľkostatkári a vojenský velitelia. Najnižšie boli roľníci.

Krajina bola rozdelená na viacero menších kráľovstiev. Ich vládcovia medzi sebou neustále bojovali a preto sa nedokázali dohodnúť a spoločne sa na konci 8. storočia brániť proti Vikingom. Až Alfrédovi Veľkému sa podarilo zjednotiť niektoré kráľovstvá a Vikingov poraziť, preto je považovaný za prvého anglického kráľa.

Pri tvorbe vášho spoločného pracovného listu použite všetky dostupné obrázky. Ku každému obrázku vytvorte stručný popis.

Svoje dielo odprezentujete spolužiakom.

Musíte vedieť stručne odpovedať na tieto otázky:

Ako sa nazývali tri kmene, ktoré sa začali v 5. storočí usádzať na Britských ostrovoch?

Aký spôsob života im vyhovoval a kde sa usádzali?

Akým spôsobom prispeli Sasi k modernizácii štátnej správy?

Prečo sa kráľovstvá na Britských ostrovoch nedokázali ubrániť Vikingom?

Kto je považovaný za prvého anglického kráľa a prečo?

Viliam Dobyvateľ

Po smrti anglického kráľa Eduarda III. sa rozpútal boj o trón, pretože nemal žiadne deti (následníkov), ktorí by po ňom kráľovský trón zdedili. O anglický kráľovský trón mal záujem aj normanský vojvoda Viliam Dobyvateľ. Ten sa v roku 1066 vylodil so svojim vojskom na brehoch Anglicka a v bitke pri Hastingsse porazil svojho súpera Harolda a jeho vojsko. Harold v boji zahynul – zasiahol ho šíp do oka.

Viliam Dobyvateľ sa stal anglickým kráľom a dejiny Anglicka sa spojili s dejinami Francúzska. Viliam bol totiž anglickým kráľom, ale stále aj vojvodom v Normandii. Francúzski kráľi preto požadovali od Viliama a jeho nástupcov poslušnosť - pochádzali z Normandie a tá sa nachádzala na ich území.

Anglickí kráľi odmietali poslúchať francúzskych kráľov a tak sa začalo dlhé obdobie sporov medzi Anglickom a Francúzskom.

Pri tvorbe vášho spoločného pracovného listu použite všetky dostupné obrázky. Ku každému obrázku vytvorte stručný popis.

Svoje dielo odprezentujete spolužiakom.

Musíte vedieť stručne odpovedať na tieto otázky:

Pamätáte sa, prečo sa nazýva územie na severe Francúzska Normandia?

Čo sa odohralo v roku 1066 pri Hastingsse?

Prečo boli dejiny Anglicka spojené s dejinami Francúzska?

Prečo francúzsky kráľ chcel, aby ho anglický kráľ poslúchal?

PLANTAGENETOVCI (čítaj Plantaženetovci)

Spory medzi Anglickom a Francúzskom sa vyostri, keď sa na anglický trón dostala nová dynastia. Plantagenetovci boli mocný francúzsky rod, ktorý získal anglický trón sobášom.

Z tohto rodu pochádzal aj kráľ Richard Levie srdce (žil v 12.storočí), ktorý bol vzorom statočného bojovníka a rytiera. Zúčastnil sa na križiackej výprave a v Anglicku sa veľmi nezdržiaval. Jeho život je opradený legendami a dodnes sa objavuje postava Richarda Levie srdce v rôznych románoch, filmoch a dokonca aj v počítačových hrách.

Richard Levie srdce nemal žiadnych potomkov a preto po ňom nastúpil na anglický trón jeho brat Ján.

Anglický kráľ Ján stratil v bojoch s francúzskym kráľom všetky územia vo Francúzsku, ktoré patrili jeho rodine. Preto ho začali prezývať Ján Bezzemok.

Spory Anglicka a Francúzska nakoniec vyvrcholili v tzv. storočnej vojne.

Pri tvorbe vášho spoločného pracovného listu použite všetky dostupné obrázky. Ku každému obrázku vytvorte stručný popis.

Svoje dielo odprezentujete spolužiakom.

Musíte vedieť stručne odpovedať na tieto otázky:

Kto boli Plantagenetovci?

Ako sa volá najznámejší kráľ z tohto rodu?

Prečo kráľa Jána začali prezývať „Bezzemok“?

V akom konflikte vyvrcholili spory Anglicka a Francúzska?

Veľká listina slobôd – Magna charta libertatum

Anglický kráľ Ján Bezzemok stratil v bojoch s francúzskym kráľom všetky svoje územia a majetky vo Francúzsku a nedarilo sa mu ani doma v Anglicku.

Anglickí šľachtici preto kráľa prinútili v roku 1215 vydať Veľkú listinu slobôd. Bola to listina, ktorou anglická šľachta obmedzila práva kráľa.

Na základe Veľkej listiny slobôd vznikla aj Veľká rada, ktorá sa skladala z najvyšších cirkevných hodnostárov a šľachticov. Tí rozhodovali spolu s kráľom pri vypisovaní nových daní.

Z Veľkej rady sa neskôr vytvoril anglický parlament.

Okrem iného obsahovala Veľká listina slobôd aj tieto body:

- *Kráľ nesmie vypisovať nové dane bez súhlasu Veľkej rady*
- *Kráľ nemohol zaberať majetok šľachty, cirkvi a miest*
- *Právo postaviť sa proti kráľovi ak nedodrží ustanovenia listiny*

Pri tvorbe vášho spoločného pracovného listu použite všetky dostupné obrázky. Ku každému obrázku vytvorte stručný popis.

Svoje dielo odprezentujete spolužiakom.

Musíte vedieť stručne odpovedať na tieto otázky:

Prečo sa anglickej šľachte podarilo prinútiť kráľa podpísať Veľkú listinu slobôd?

Akú funkciu mala Veľká rada?

Čo sa neskôr vytvorilo z Veľkej rady?

Aké body obsahovala Veľká listina slobôd?

Príprava na 2 vyučovacie hodiny

Meno: Eva Baumann,

Trieda: 8.A

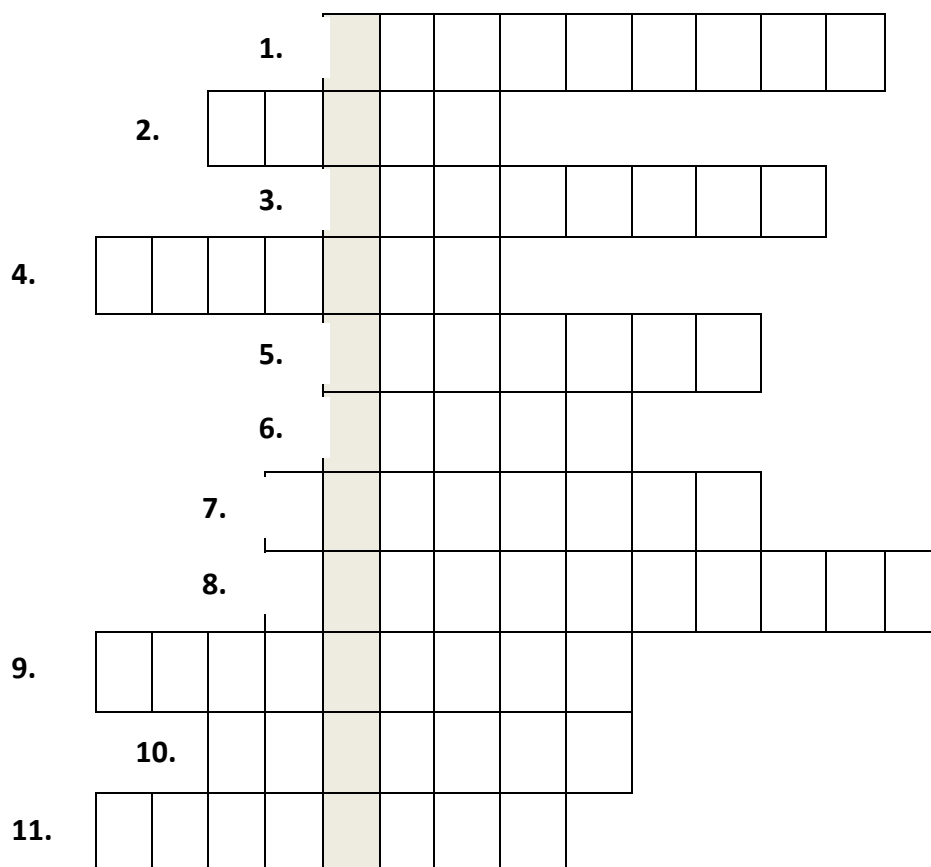
Učivo: Francúzska revolúcia

Fáza vyučovacej hodiny	Činnosť žiakov	Činnosť učiteľa	Učebné pomôcky a didaktická technika	Poznámky
Úvod Oznámenie cieľov hodiny Cca 3 min.		Predstavenie sa žiakom		
Motivácia Cca 4 min.	Sledujú krátke video so snímkami z Versailles	Diskusia – kontrast medzi luxusom kráľovského života a chudobou v Paríži.	Dataprojektor, video	Luxusný život vo Versailles vs. chudoba a hlad
Expozícia a fixácia staršieho učiva Cca 20 min.	Analyzujú dobovú karikatúru troch stavov	Výklad, opakovanie <i>Pamätáte si, ako boli rozdelené generálne stavy?</i> Dobová karikatúra.	Dataprojektor, prezentácia s karikatúrou	Začiatok revolúcie
	Prečítajú si úryvok z prameňov v učebnici Deklarácia ľudských a občianskych práv, str. 8	Žiaci si priebežne píšú podľa pokynov učiteľky heslovité poznámky	Učebnica, dataprojektor	Národné zhromaždenie
	Žiaci hľadajú súčasné konštitučné monarchie.	Diskusia <i>Čo znamená konštitučná monarchia?</i>	Dataprojektor, mapa	Nová ústava
		Prečo ostatné krajiny s vývojom vo Francúzsku nesúhlasili?		Francúzsko v revolúcii
	Vypočujú si úryvok Marseillaisy.	Diskusia o texte piesne.	Dataprojektor, prezentácia	Vojna s Habsburgovcami
	Osud kráľovskej rodiny	Diskusia o poprave kráľovského páru		Francúzsko republikou
Cca 5 min.	Sledujú krátke video zobrazujúce posledné chvíľe Márie Antoinetty		Dataprojektor, video	Poprava kráľa a kráľovnej
Diagnostika Cca 10 min.	Žiaci dostanú tajničku týkajúcu sa učiva, vyjdú im dve mená – Robespierre a Martinovič.	Čo majú tieto dve osobnosti spoločné? Boli to jakobíni – jeden vo FR, druhý v Uhorsku. Skončili rovnako. - môže slúžiť aj ako fixácia na úvode ďalšej hodiny a zároveň motivácia – upriamuje	Tajnička	Jakobíni

		pozornosť na Martinoviča, uhorského jakobína – prepojenie svetových a slovenských dejín		
Fáza vyučovacej hodiny	Činnosť žiakov	Činnosť učiteľa	Učebné pomôcky a didaktická technika	Poznámky
Úvod Oznámenie cieľov hodiny Cca 3 min.		Predstavenie sa žiakom		
Motivácia Cca 4 min.	Sledujú krátke video so snímkami z Versailles	Diskusia – kontrast medzi luxusom kráľovského života a chudobou v Paríži.	Dataprojektor, video	Luxusný život vo Versailles vs. chudoba a hlad
Expozícia a fixácia staršieho učiva Cca 20 min.	Analyzujú dobovú karikatúru troch stavov	Výklad, opakovanie <i>Pamätáte si, ako boli rozdelené generálne stavy?</i> Dobová karikatúra.	Dataprojektor, prezentácia s karikatúrou	Začiatok revolúcie
	Prečítajú si úryvok z prameňov v učebnici Deklarácia ľudských a občianskych práv, str. 8	Žiaci si priebežne píše podľa pokynov učiteľky heslovité poznámky	Učebnica, dataprojektor	Národné zhromaždenie
	Žiaci hľadajú súčasné konštitučné monarchie.	Diskusia <i>Čo znamená konštitučná monarchia?</i>	Dataprojektor, mapa	Nová ústava
		Prečo ostatné krajiny s vývojom vo Francúzsku nesúhlasili?		Francúzsko v revolúcii
	Vypočujú si úryvok Marseillaisy.	Diskusia o texte piesne.	Dataprojektor, prezentácia	Vojna s Habsburgovcami
	Osud kráľovskej rodiny	Diskusia o poprave kráľovského páru		Francúzsko republikou
Cca 5 min.	Sledujú krátke video zobrazujúce posledné chvíľe Márie Antoinetty		Dataprojektor, video	Poprava kráľa a kráľovnej
Diagnostika Cca 10 min.	Žiaci dostanú tajničku týkajúcu sa učiva, vyjdú im dve mená – Robespierre	Čo majú tieto dve osobnosti spoločné? Boli to jakobíni – jeden vo FR, druhý v Uhorsku.	Tajnička	Jakobíni

	a Martinovič.	Skončili rovnako. - môže slúžiť aj ako fixácia na úvode ďalšej hodiny a zároveň motivácia – upriamuje pozornosť na Martinoviča, uhorského jakobína – prepojenie svetových a slovenských dejín		
--	---------------	--	--	--

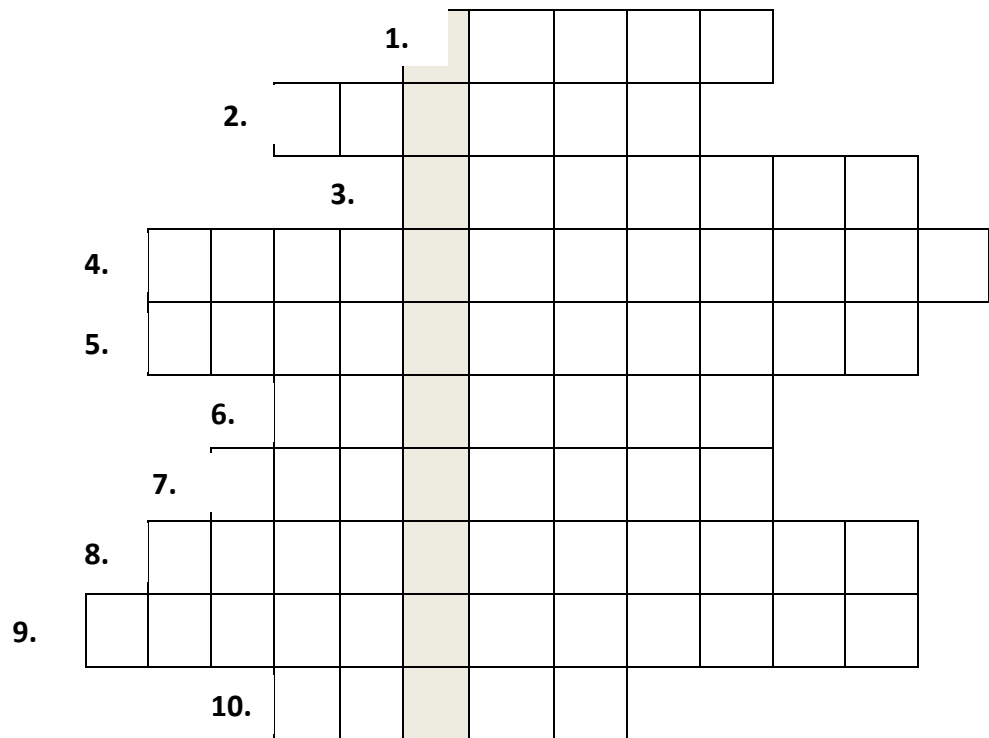
Revolučná tajnička

1. Z Francúzska sa v roku 1792 stala...
2. V Deklarácii práv človeka a občana bola uzákonená sloboda ...
3. Názov štátnej väznice, ktorej dobytím vypukla Francúzska revolúcia.

4. Z Francúzska sa stala republika. Nasledovali voľby, po ktorých sa z parlamentu stal _____
5. Doplňte: _____, rovnosť, bratstvo.
6. Hlavné mesto Francúzska.
7. Zariadenie na popravu stínaním hlavy.
8. Názov tretieho stavu.
9. V rokoch 1789 až 1792 bolo Francúzsko konštitučnou _____.
10. Zákonodarným orgánom sa stalo _____ zhromaždenie.
11. V Deklarácii práv človeka a občana bolo uzákonené _____ všetkých šľachtických privilegií.

Revolučná tajnička

1. Mama popravenej francúzskej kráľovnej bola uhorská a rakúska kráľovná _____ Terézia.
2. Názov prvého stavu.
3. Doplňte: Sloboda, _____, bratstvo.
4. V rokoch 1789 až 1792 bolo Francúzsko _____ monarchiou.
5. Názov tretieho stavu.

6. Z Francúzska sa stala republika. Nasledovali voľby, po ktorých sa z parlamentu stal _____
7. Zariadenie na popravu stínaním hlavy.
8. Názov druhého stavu.
9. Bojová pieseň, ktorá sa stala hymnou Francúzskej revolúcie.
10. Plnoprávny príslušník určitého štátu s vymedzenými právami a povinnosťami.

Príprava na vyučovaciu hodinu

Trieda: 9.A, 23.9.

Učivo: 1. svetová vojna – príčiny vypuknutia vojny

Meno: Eva Baumann

Fáza vyučovacej hodiny	Činnosť žiakov	Činnosť učiteľa	Učebné pomôcky a didaktická technika	Poznámky/ názov slidu
Úvod Ciele hodiny Cca 5 min.		Na dnešnej hodine si zopakujeme učivo týkajúce sa prvej svetovej vojny. Rozprestiera vedľa tabule mapu.		
Motivácia Cca 5 min.	Žiaci sa snažia prostredníctvom nápovedí od učiteľky zistiť, prečo sa tento rok častejšie hovorí o prvej svetovej vojne.	Tento rok sa prvá svetová vojna spomína častejšie. Viete prečo? Napriek tomu, že skončila pred vyše 90-timi rokmi, jej výsledky stále ovplyvňujú náš život. Niektorí historici tvrdia, že nebola prvá a druhá sv vojna, ale jedna vojna s 20-ročnou prestávkou.		
Expozícia Cca 10 min.	Práca s pracovným listom - úloha č. 1, práca so slepou mapou, vyvolaní žiaci chodia k tabuli a na slepej mape určujú štáty	Výklad učiva – príčiny vzniku prvej svetovej vojny	Dataprojektor, prezentácia, pracovný list	Európa pred 1. Svetovou vojnou
	Pod slepú mapu si vypisujú štáty podľa toho, do ktorého	Vysvetľuje vznik dvoch súperiacich mocenských blokov	Dataprojektor, prezentácia,	Čo viedlo k vypuknutiu vojny?

	mocenského bloku patrili		pracovný list, mapa	Leto 1914
Cca 5 min.	Žiaci pozerajú krátke video	Pozrieme si úryvok z dokumentu, v ktorom sa opisujú okolnosti spáchania atentátu. Zdôrazňuje rozdiel medzi príčinami vzniku vojny a zámienkou.	Práca s prameňmi - Živena – ukážka nekrológu	Jún 1914
Cca 10 min.	Práca s prac listom – úloha č. 2, práca s učebnicou str.11, čítajú úryvok z ultimáta, diskutujú o oprávnenosti rakúskych požiadaviek	Vysvetľuje ultimátum R-U	Dataprotektor, prezentácia, učebnica	Reakcia R-U
Cca 10 min.	Práca s prac listom, úloha č. 3 - prsteň mladej ženy z roku 1914 Diskusia na tému situácie žien počas vojny	Na ukážke v pracovnom liste vysvetľuje silu vojnovnej propagandy	Dataprotektor, prezentácia, pracovný list Práca s prameňmi Vlast' a svet – K mojim národom	Začiatok prvej svetovej vojny
Diagnostika	Žiaci pracujú s pracovným listom, úloha č. 4 – s dobovými prameňmi – plagátmi vojnovnej propagandy, určujú, z ktorej sú krajiny, čo propagujú	Vedie diskusiu, pýta sa a sleduje reakcie žiakov, ich odpovede na kontrolné otázky. Sleduje, ako si žiaci osvojili nové učivo, ich názory a argumenty.	Pracovný list	

Príprava na vyučovaciu hodinu

Trieda: 9.A, 30.9.

Učivo: 1.svetová vojna – priebeh a koniec

Meno: Eva Baumann

Fáza vyučovacej hodiny	Činnosť žiakov	Činnosť učiteľa	Učebné pomôcky a didaktická technika	Poznámky/ názov slidu
Úvod Cca 2 min.		Oznamuje žiakom cieľ dnešnej hodiny: Dnes budeme pokračovať v učive o prvej svetovej vojne, bližšie sa pozrieme na priebeh vojny a udalosti, ktoré s vojnou súviseli.		
Expozícia Cca 20 min.	práca s mapou v prezentácii sledujú ukážku zákopovej vojny	Vysvetľuje učivo: otvorenie západného frontu, odchod mužov do vojny, život v zákopoch	Video – úryvok z filmu, ukážka zákopovej vojny	Európa vo vojne Úryvok z filmu Joyeux Noel
	Sledujú úryvok z dokumentu o vojenských veteránoch Diskusia o vplyve vojny na životy ľudí	Vysvetľuje, prečo bola prvá svetová vojna v mnohých ohľadoch najničivejšou – využitie chemických zbraní, vojenskej techniky, nových typov zbraní Prvá svetová vojna stvorila tzv. stratenú generáciu	Video – dopad vojny na psychiku vojakov	Úryvok z dokumentu Shell shock
	Odpovedajú na otázky učiteľky: Zasiahla prvá svetová vojna aj naše územie? Bojovalo sa aj na území Slovenska?	Oboznamuje žiakov s východným frontom – kde sa nachádzal	Mapa v prezentácii	Európa vo vojne – mapa s vyznačenými frontmi Situácia v Rusku
	Sledujú úryvok z dokumentu Diskutujú o príčinách	Stručne vysvetľuje situáciu, v akej sa ocitlo Rusko po vypuknutí vojny – hlad, slabá výzbroj vojakov, prepuknutie nepokojov	Úryvok z dokumentu o revolúcii	Revolučné zmeny v Rusku

	vypuknutia revolúcie			
	Sledujú výklad	Vysvetľuje sled udalostí vedúcich ku kapitulácii Nemecka	Známy obraz podpisu kapitulácie Nemecka	Koniec vojny
Cca 20 min. Expozícia Fixácia	Žiaci sledujú meniacu sa mapu povojnovej Európy, podľa potreby viackrát Porovnanie predvojnovej a povojnovej mapy Európy	Pozorne sledujte mapu a zapíšte si aspoň 4 nové štáty, ktoré vznikli po 1sv vojne Akým spôsobom vznikali nové hranice?	Video, na ktorom je vidieť ako sa zmenila mapa Európy po vojne	Výsledky prvej svetovej vojny

Európa pred 1. svetovou vojnou

Úloha č. 1

Doplňte do slepej mapy názvy šiestich európskych veľmocí, ktoré sa rozdelili na dva proti sebe stojace bloky.

Dohodové mocnosti vyfarbíte modrou farbou.

Centrálné mocnosti (Trojspolok) vyfarbíte červenou farbou.

Úloha č. 2

Prečítajte si v učebnici na strane 11 úryvok z ultimáta, ktoré poslalo Rakúsko-Uhorsko Srbsku. Prečo bol pre srbskú vládu bod č. 5 neprijateľný?

Úloha č. 3

Pokúste sa uhádnuť, čo za predmet sa nachádza na fotografii.

(nápis: "Gold gab ich für Eisen, 1914")

Úloha č. 4

Prezrite si plagáty vojrovej propagandy. Viete na ich základe odhadnúť, ako sa počas vojny zmenil život žien? Ako tieto zmeny ovplyvnili spoločnosť počas vojny a po nej?

Predmet GEOGRAFIA na základnej škole

Autor 2 -3 vyučovacích hodín z geografie RNDr. Štefan Karolčík, PhD.

PREDMET: GEOGRAFIA

ROČNÍK: PIATY (ZÁKLADNÁ ŠKOLA)

TEMATICKÝ CELOK: PLANÉTA ZEM

TÉMA: ZEM SA POHYBUJE (2 – 3 VYUČOVACIE HODINY)

K ČOMU CHCEM ŽIAKOV PRIVIESŤ (ČO ICH CHCEM NAUČIŤ):

- POCHOPENIU DÔSLEDKOV A PREJAVOV OTÁČANIA ZEME OKOLO SVOJEJ OSI
- POROZUMENIU DŮVODOV STRIEDANIA ROČNÝCH OBDOBÍ V MIERNYCH PÁSMACH SEVERNEJ A JUŽNEJ POLOGULI
- NEVYHNUTNOSTI VZNIKU ČASOVÝCH PÁSIEM PRE JEDNOTLIVÉ REGIÓNY SVETA

VYUČOVACIE METÓDY (AKO TO CHCEM NAUČIŤ): BÁDANIE, EXPERIMENTOVANIE, PROBLÉMOVÉ UČENIE

MATERIÁLNE DIDAKTICKÉ PROSTRIEDKY (UČEBNÉ POMÔCKY, TECHNOLOGIE):

KOMPAS, KYVADLO, OTÁČACÍ KRUH, GLÓBUS, BODOVÁ LAMPA ALEBO BATERKA, INTERAKTÍVNA TABUĽA, INTERNETOVÉ PRIPOJENIE, FOTOGRAFIE, GOOGLE ZEM

POJMY (KLÚČOVÉ SLOVÁ): GUĽATÝ TVAR ZEME, SKLON ZEMSKÉJ OSI, OTÁČANIE ZEME OKOLO SVOJEJ OSI, OBEH ZEME OKOLO SLNKA, PRIKLONENIE SEVERNEJ A JUŽNEJ POLOGULE

Príprava pomôcok:

1./ Študenti dostali za úlohu na doma vytvoriť si vlastný kompas.

(Z polystyrénu vyrezať čo najtenší kúsok kruhovitého tvaru, bez výčnelkov, s hladkým okrajom. Klinec, špendlík, alebo hrubú ihlu zmagnetizovať a vlepíť ju do jeho stredu. Na hladinu vody v malej miske s priemerom len o čosi väčším ako je priemer kruhu, položíme krúžok polystyrénu so zmagnetizovaným železným predmetom. **Pozor!** Hladina vody v miske by mala byť, čo najvyššie, aby sa okraje vyrezaného, či vystrihnutého krúžku netreli o okraj misky.)

2./ Vyroším kyvadlo z maximálne možným dlhým závesom.

(Plastovú fľašu naplníme vodou a na jej uzáver namontujeme závesný háčik. Druhý háčik upevníme na strop miestnosti, prípadne využijeme už existujúce úchyty na strope a bočných stenách. Jeden koniec špagátu priviažeme o strop a na druhý pripevníme fľašu tak, aby jej dno viselo tesne nad podlahou. Presne pod fľašou nakreslíme rovnú čiaru so severojužným smerom. Práve v tomto smere rozhodáme fľašu uchytenú o strop.)

ÚVOD (MOTIVAČNÁ) ČASŤ:

1. Motivácia učebnej činnosti žiakov

Včera som dostal poštou zaujímavý list. Nič v ňom nebolo iba táto hádanka. Uhádnete načo sa vypytuje?

Hádanka:

Predstavte si drahí moji, že sa točím i keď stojím.

A i keď si neľahnem, nikam odtiaľ nespádnem.

Kde som, čo Vás napadne?

/Planéta Zem/

Žiaci hádajú riešenie hádanky. Hádanka je ľahká, a žiaci odpoveď rýchlo objavajú.

Točí sa naša Zem? Točí sa rýchlo, či pomaly? Približne ako bicykel? Ako pretekárske auto? Ako stíhačka? Odkiaľ kam sa točí? Kto, či čo ma presvedčí, že sa skutočne točí? Točí sa Zem, či hviezdy po nočnej oblohe?

Žiaci skúšajú odpovedať na otázky učiteľa.

SPRÍSTUPŇOVANIE UČIVA (EXPOZÍCIA):

2. Sprístupňovanie nového učiva

/Pokus č.1/ Na otáčací kruh postavím žiaka. Spolužiak ho pomaly otáča okolo vlastnej osi. Ostatní žiaci sa voľne pohybujú a niektorí stoja. Ak je to priestorovo možné, môžu sa žiaci pohybovať v kruhu okolo točiaceho sa spolužiaka. Jedni v smere otáčania, iní v protismere. Po chvíli žiaka zastavíme a spýtame sa ho na to či si všimol, ktorí jeho z spolužiakov sa pohybovali a ktorí naopak len postávali. Pokus môžeme niekoľkokrát opakovať s inými krútiacimi sa žiakmi.

Prečo mal žiak, ktorý sa otáčal ťažkosti s určovaním, kto z jeho spolužiakov stál a ktorí sa pohybovali? Okolo akej osi sa otáčal spolužiak? Kadiaľ viedla os otáčania?

Záver: Ak sa otáčate javia sa veci okolo Vás, ako pohybujúce. Preto sa nám z povrchu Zeme javí, že sa slnko a hviezdy na nočnej oblohe pohybujú, otáčajú! Os otáčania je myslená čiara.

Žiaci sa premiestnia do časti triedy, alebo učebne, kde je už pripravené zavesené kyvadlo /**Pokus č.2**/. Ich prvou úlohou je určiť, čo najpresnejšie svetové strany. Využijú vlastnoručne zhotovené kompas. Priamo pod závažie potom pomocou pravítka a kriedy nakreslia čiaru severojužného smeru (na určenie smeru môžu použiť aj špagát, alebo ukazovadlo). Kyvadlo rozkmitáme presne severojužným smerom. Fľaša sa postupne bude odchyľovať od nakreslenej severojužnej čiary. Čím je špagát dlhší, tým zreteľnejší odklon zaznamenáme. Túto udalosť spôsobuje odstredivá sila zemskej rotácie a keďže otáčanie Zeme prebieha od západu na východ, naše "kyvadlo" sa bude vychyľovať západne od našej severojužnej čiary.

Prečo sa kyvadlo vychyľuje od severojužného smeru? Aká sila ho vychyľuje? Na akú svetovú stranu sa vychyľuje? Kto mi toto kúzlo vysvetlí?

Do akej strany vás mykne, pri rozjazde auta? Ak teda toto kyvadlo vychyľuje odstredivá sila zemskej rotácie, odkiaľ kam sa Zem otáča?

Záver: Zem sa otáča okolo svojej osi (**rotácia Zeme**) od západu na východ. Zemská os prechádza stredom Zeme a pretína zemský povrch v severnom a južnom póle.

PRECVIČOVANIE A UPEVŇOVANIE UČIVA (APLIKÁCIA A FIXÁCIA):

3. Precvičenie a upevnenie nového učiva

Vedomostná hra č.1 (Čo by sa zmenilo):

Žiaci sú rozdelení do 3 – 4 skupín (napr. po radoch v triede).

Úlohou žiakov je v časovom intervale 3 minúty napísať a argumentačne zdôvodniť čo všetko by sa na Zemi zmenilo, ak by sa Zem:

1. Otáčala okolo svojej osi od východ na západ.
2. Zem sa otočila okolo svojej osi raz za rok.
3. Otáčala okolo svojej osi 2 krát rýchlejšie.
4. Otáčala okolo osi 2 krát pomalšie.

Skupina, ktorá určí a jasne zdôvodní najviac zmien vyhráva. Učiteľ aj ostatní žiaci posudzujú logickosť a presnosť zdôvodnení. Učiteľ môže špeciálne oceniť aj skupinu, ktoré našla najoriginálnejšiu,

argumentmi podporenú zmenu, prípadne najnezvyčajnejšie zdôvodnila predpokladanú zmenu na Zemi. Pri viackolovom súťažení, získavajú skupiny body podľa umiestnenia (skupina žiakov s najväčším počtom správne určených zmien – 4 body, druhá – 3 body atď.), pričom sa im nakoniec hry body spočítajú. Vyhráva skupina s najväčším počtom získaných bodov.

ÚVOD (MOTIVAČNÁ) ČASŤ:

1. Motivácia učebnej činnosti žiakov

Minulý rok som navštívil Nórsko. Uhádneš o ktorej hodine som urobil túto fotografiu?

Žiaci odhadujú čas vyhotovenia fotografie Nórskeho North Cape na $71^{\circ} 10'$ s.z.š.

Fotografiu som zhotovil tesne po polnoci. Vysvetlí mi niekto ako je možné, že je Slnko aj po polnoci na oblohe? V akom ročnom období som vyhotovil fotografiu?

SPRÍSTUPŇOVANIE UČIVA (EXPOZÍCIA):

2. Sprístupňovanie nového učiva

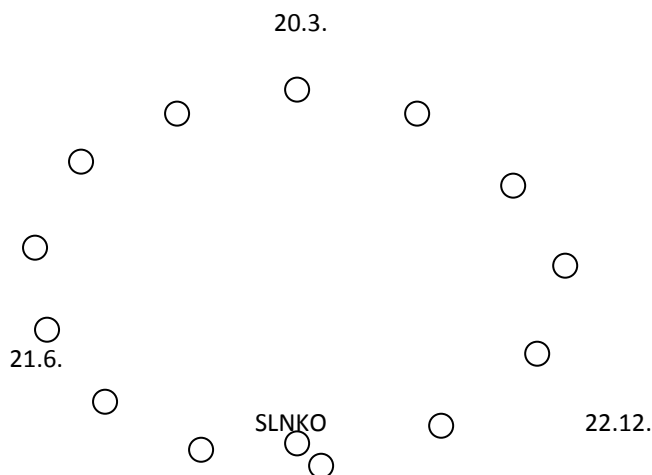
Alternatíva 1

Práca s glóbusom.

Je zemská os na glóbusu kolmá na rovinu stola, či dlážky? Bude, alebo nebude mať vplyv naklonenosť zemskej osi na život na našej planéte?

/Pokus č.3/ Zabezpečíme v triede prítmie, nie úplnú tmú! Žiaci vytvoria podľa priestorových možností kruh alebo elipsu. Počet sediacich žiakov závisí na počte žiakov triedy a priestorových možnostiach. V strede kruhu sedí s baterkou jeden so žiakov a snaží sa osvetľovať glóbus, ktorý si jeho spolužiaci okolo premiestňujú v smere hodinových ručičiek. Glóbus má na jednom s poludníkov 9 bodov, vytvorených z plastelíny a prilepených naň. 2 body v severnom polárnom pásme, 2 body v severnom miernom pásme, jeden na rovníku a rovnako aj v južných pásmach. Prilepené body je možné umiestniť aj na dôležité priesečníky rovnobežiek s poludníkom (póly, polárne kružnice, obratníky, rovník). Každý zo žiakov sediacich v kruhu predstavuje jeden z dátumov, ktoré im učiteľ prideli (papier s dátumom si žiak položí pred seba). Na podstavec glóbusu priamo pod pólly nakreslíme kriedou čiaru. Ďalšiu čiaru nakreslíme aj na dlážku. Žiaci v kruhu si posúvajú osvetľovaný glóbus, pričom dbáme na to aby čiaru na glóbusu bola vždy rovnobežná s čiarou na dlážke. Každý žiak slovne opisuje situáciu, v ktorej sa glóbus pred ním nachádza. Otázky majú žiaci na interaktívnej, alebo bežnej školskej tabuli.

Ktoré z plastelinových bodov osvetľujú lúče baterky (bodovej lampy)? Ktoré naopak neosvetľujú? Aký pól je k Tebe bližšie? V ktorých oblastiach na Zemi nevyjde Slnko počas celého dňa? Ktorá so zemských pologúl je priklonená, či odklonená k Slnku? Na akej pologuli dopadajú slnečné lúče na povrch glóbusu kolmejšie? Aké ročné obdobia majú jednotlivé pologule?

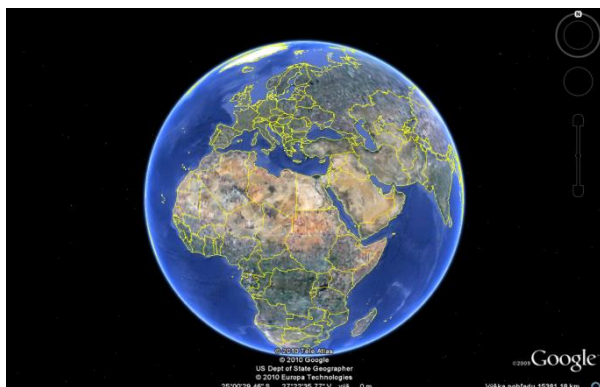

*Alternatíva 2 (Aj takto sa to dá)***Využitie programu Google Zem**

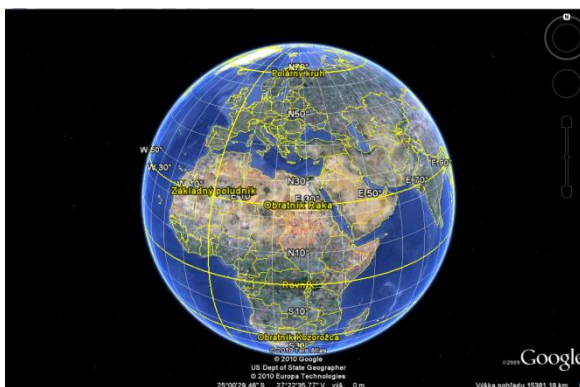
Program Google Zem ponúka virtuálny priestorový model našej planéty. Pomocou neho dokážeme zrozumiteľne a veľmi jasne priblížiť javy prebiehajúce na zemskom povrchu.

Našou úlohou bude pripraviť v prostredí Google Zem virtuálny model planéty Zem, na ktorom žiakom priblížime rozdiely v osvetlenej a neosvetlenej časti zemského povrchu v štyroch významných bodoch zemskej dráhy (letný a zimný slnovrat, jarná a jesenná rovnodennosť). Zároveň upozorníme žiakov na oblasti zemských pólů a dôvody existencie polárnych dní a nocí.

Po spustení aplikácie je možné pohľadom na Zem opísať jej tvar (obr.3).

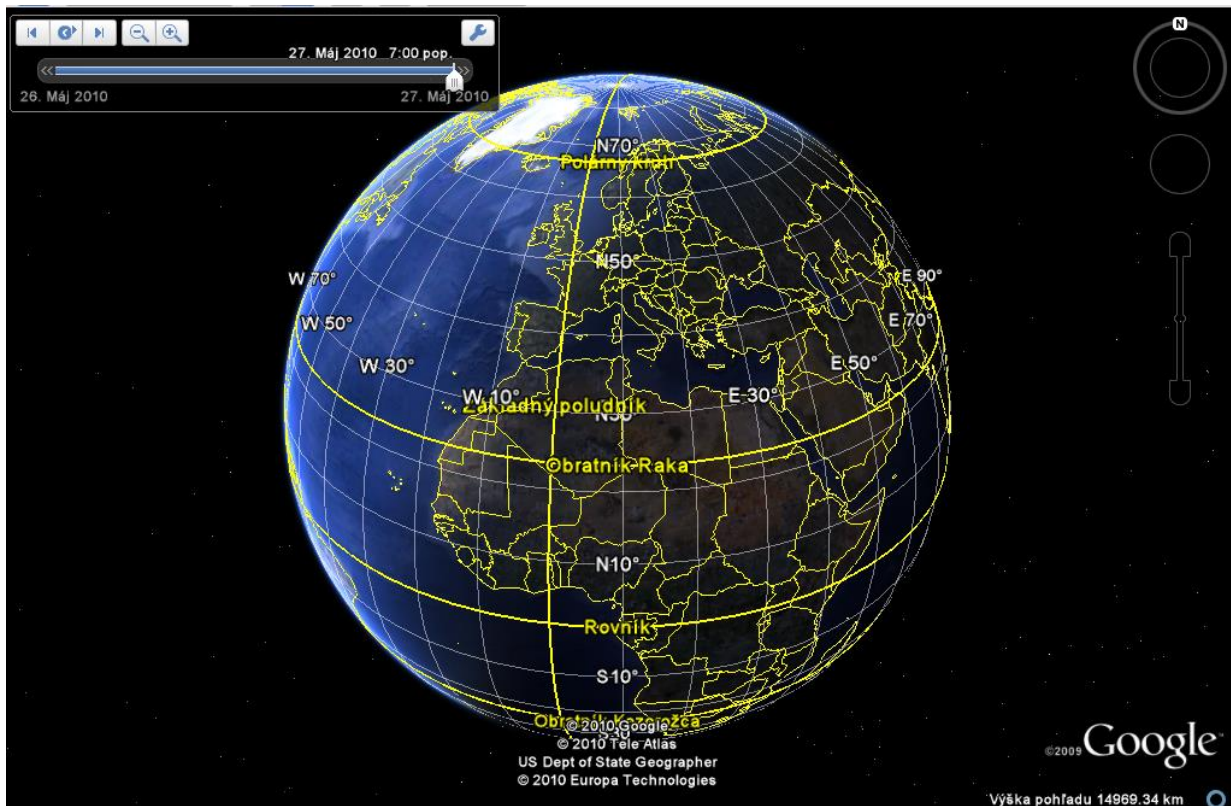
Obr.3 Pohľad po spustení Google Zem

Obr.3.1 Pohľad na Zem po nastavení Mriežky

Na Zemi zobrazíme *Mriežku*, čiže sieť zemepisných súradníc (Ctrl + L). Okrem využitia klávesovej skratky môžeme *Mriežku* zapnúť cez „Zobraziť“ → „Mriežka“ kliknutím ľavým tlačidlom myši na *Mriežka*. Tým sa aktivuje *Mriežka* a na zemeguli sa zobrazí sieť základných zemepisných súradníc (obr.3.1). Pomocou tohto jednoduchého nastavenia je možné názornou ukážkou vysvetliť rozloženie základných rovnobežiek a poludníkov.

Priblížením Zeme sa sieť zemepisných súradníc zhrubuje. Súradnice bodu, na ktorom je kurzor sa vpisujú do stavového riadku v spodnej časti 3D prehliadača.

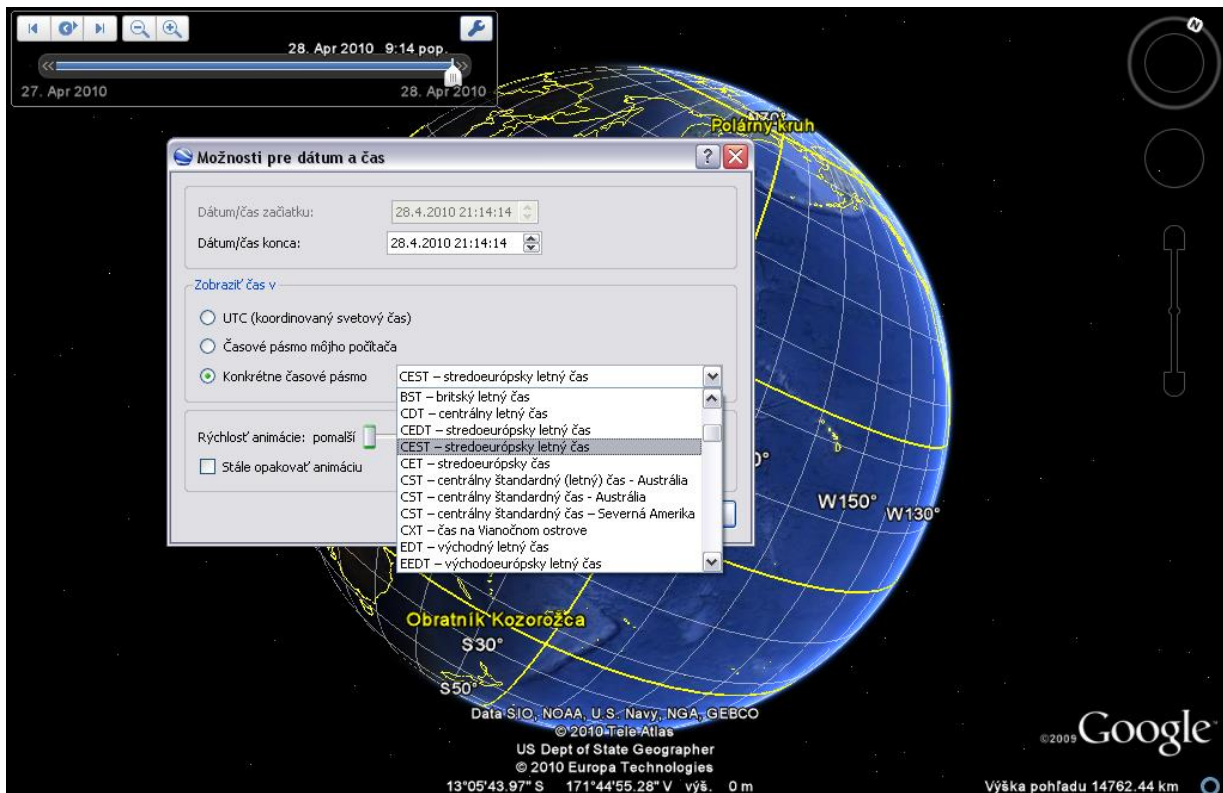

Obr.3.2 Dopadanie slnečných lúčov

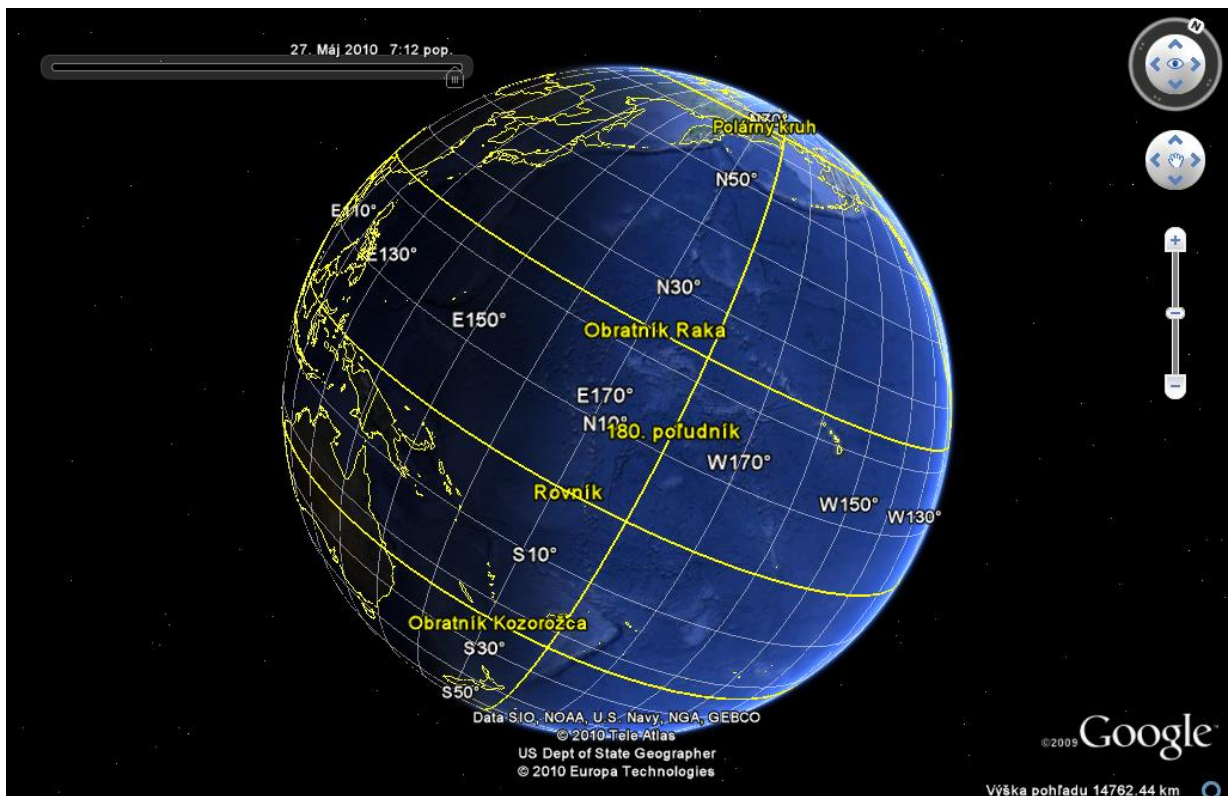
V zásuvnom module „Zem“ využitím možnosti „Slneko“ v záložke hlavného menu „Zobrazit“ (alebo využitím ikony v hlavnej lište programu) sa zobrazí dopadanie slnečných lúčov na Zem (obr.3.2). V prostredí Google Zem je možné meniť dátum a čas, kedy majú slnečné lúče dopadať na Zem. Dátum a čas môžeme meniť pomocou časovej osi, ktorá sa zobrazuje v ľavom hornom rohu 3D prehliadača po nastavení dopadu slnečných lúčov. V pravom hornom rohu okna časovej osi sa nachádza ikona „Možnosti pre dátum a čas“. Táto ikona umožňuje nastaviť časové pásmo, v ktorom budeme pracovať. V tomto prípade stredoeurópsky letný čas (obr.3.3).

Zem môžeme nakloniť v smere naklonenia zemskej osi a primerane roztočiť v závislosti od dopadania slnečných lúčov. Zem začne rotovať pri stlačení ľavom tlačidle myši a jemným pohnutím kurzora do strany, do ktorej sa má Zem otáčať. Rýchlosťou, s akou myškou pohneme, rozhodneme o rýchlosti roztočenia Zeme. Ak chceme, aby rýchlosť rotácie bola primeraná pohybu dopadajúcich slnečných

lúčov, je potrebné iba jemne „útknúť“. Takto nastaveným prostredím môžeme predviesť dôsledok obehu Zeme okolo svojej osi (obr.3.4).

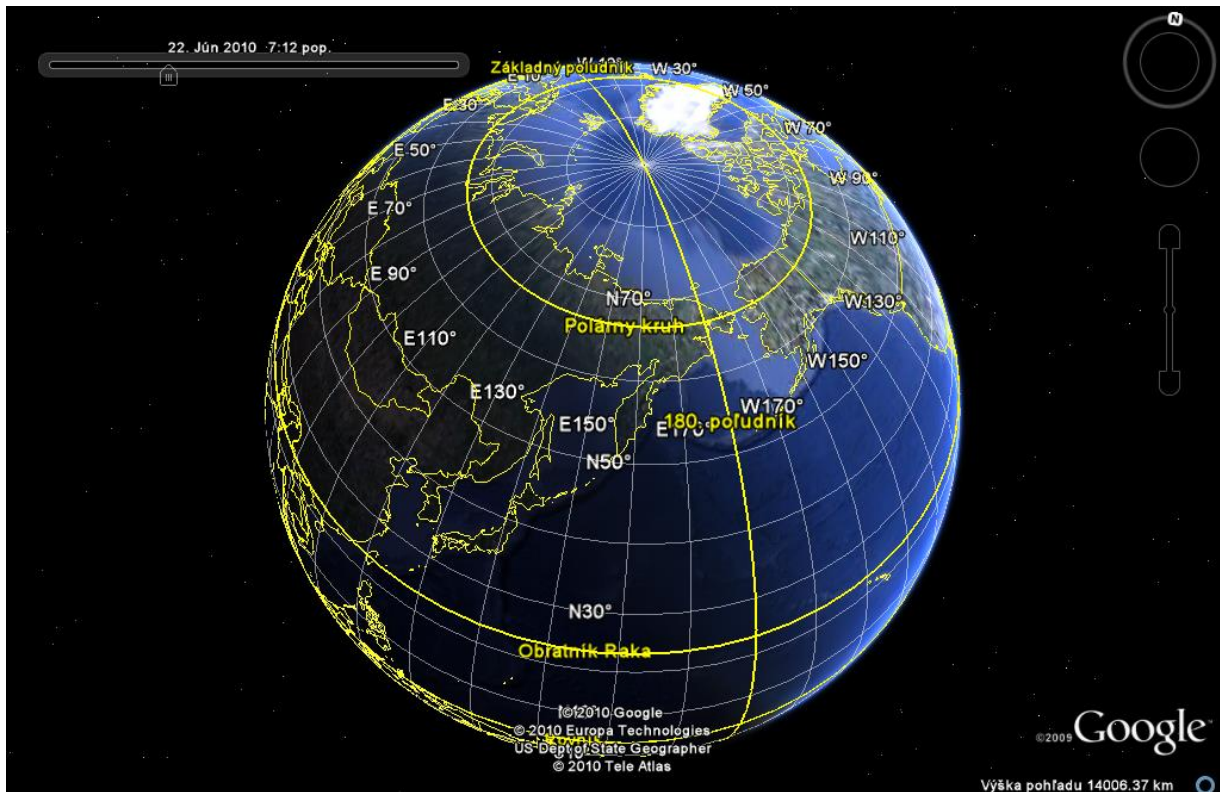
Obr.3.3 Nastavenia časového pásmo

Obr.3.4 Naklonenie zemskej osi

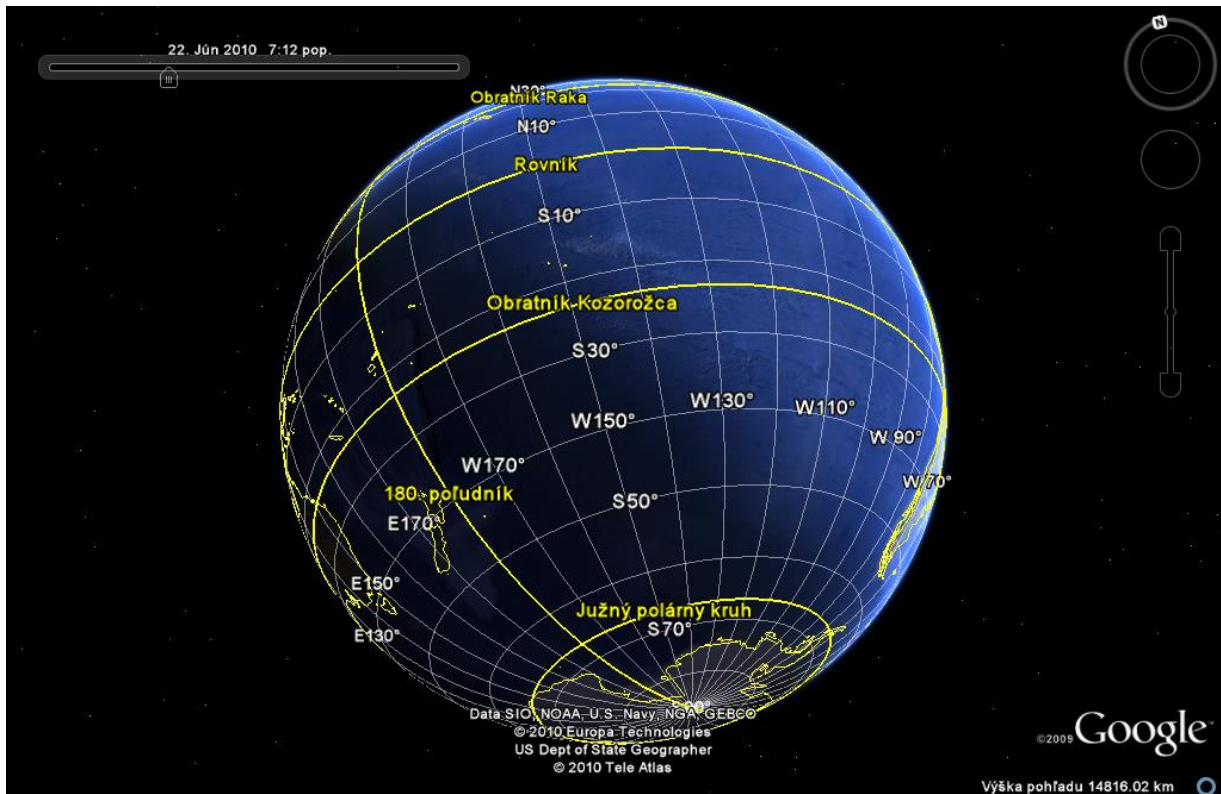
V okne „Možnosti pre dátum a čas“ nastavíme aj dátum, v ktorom chceme, aby lúče dopadali na Zem. Dátum letného slnovratu 22.6.2010 vpíšeme do kolónky „Dátum/čas konca“ (na obr.2.1.16 je v kolónke pre nastavenie dátumu 28.4.2010). Pootočením Zeme na severnú polárnu oblasť je možné demonštrovať polárny deň na severnej pologuli (obr.3.5). Pootočením zemegule na južnú polárnu oblasť je možné demonštrovať polárnu noc na južnej pologuli v nastavenom dátume letného slnovratu (obr.3.6).

Rovnakým spôsobom môžeme zmenou dátumu na čas zimného slnovratu (21.12) a zvolením najpomalšej rýchlosti animácie, demonštrovať dôvody vzniku polárneho dňa v južných polárnych oblastiach.

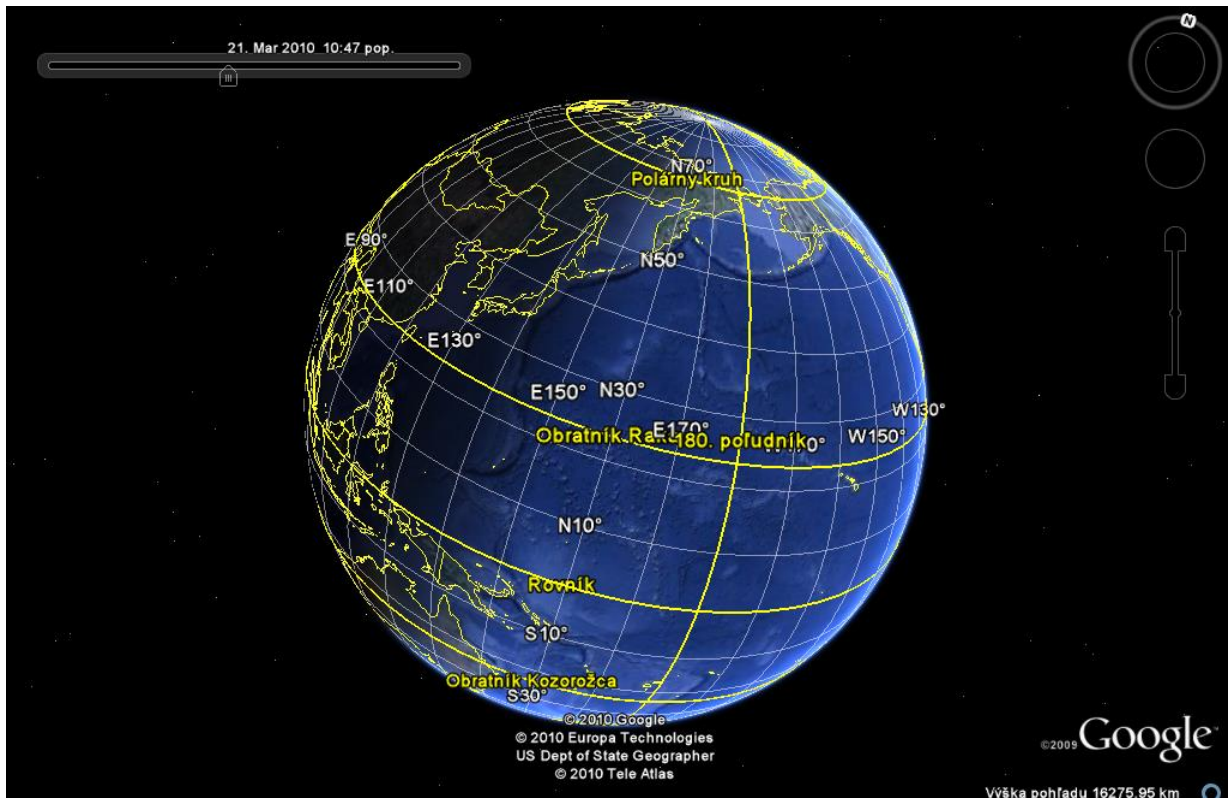

3.5 Polárny deň na severnej pologuli 22.6.

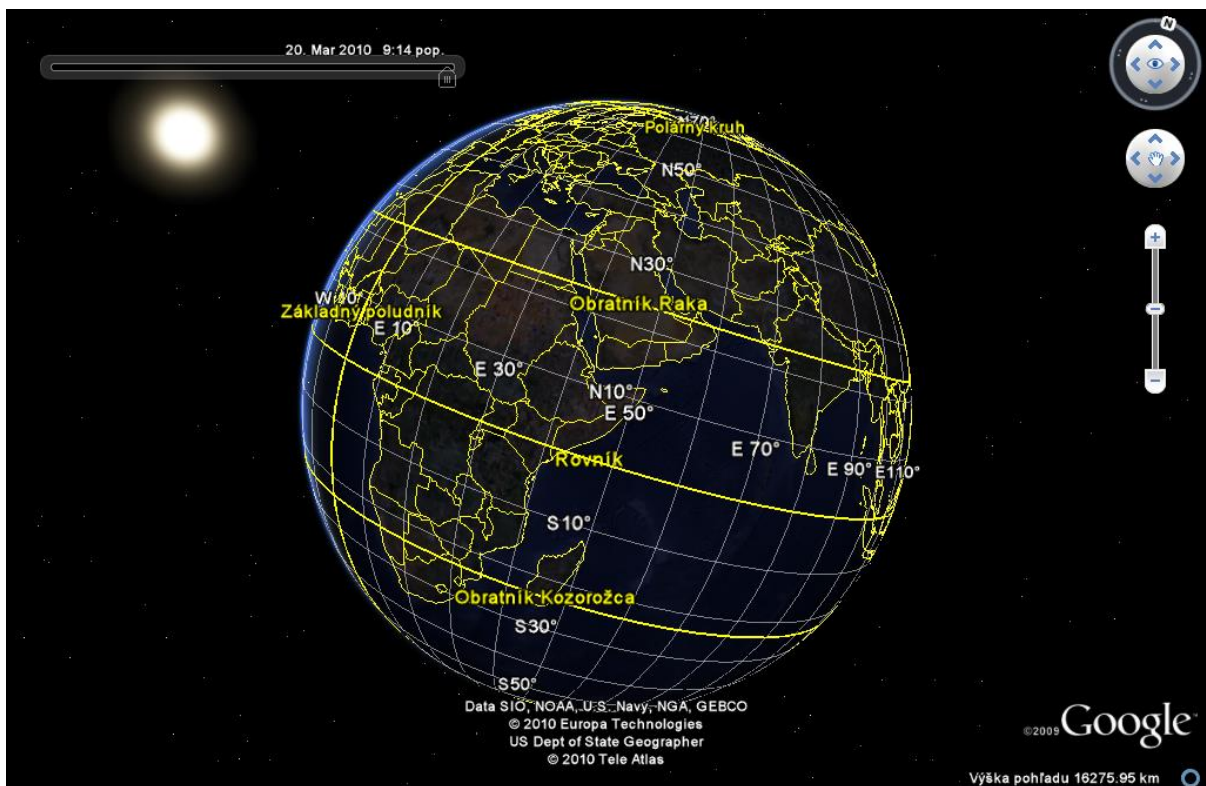
Nastavením dopadu slnečných lúčov na Zem v dátumoch jarnej a jesennej rovnodennosti (20.3 a 23.9.), demonštrujeme rotáciu Zeme v dňoch, kedy hranica medzi osvetlenou a zatienenou pologouľou prechádza zemskými pólmi. Na lepšie pochopenie striedania dňa (privrátená strana k Slnku) a noci (odvrátená strana k Slnku) je vhodné využiť v pozadí zobrazené Slnko. (obr.3.7 a obr.3.8).

Obr.3.6 Polárna noc na južnej pologuli 22.6.

Obr.3.7 Rovnodennosť 21.3.

Obr.3.8 Noc v časti Zeme odvrátenej od Slnka (21.3.)

Spustením časovej osi je možné prezentovať striedanie dňa a noci na Zemi v nastavenom čase a dátume.

Záver: V dôsledku naklonenosti zemskej osi sa na Zemi striedajú ročné obdobia. Zem sa otáča aj okolo Slnka (**obeh Zeme**) a doba za ktorú obehne jeden krát sa volá rok. Trvá 365 dní a 6 hodín. Každý štvrtý rok je priestupný a má 366 dní. Počas obehu Zeme okolo Slnka sa Zem dostáva vzhľadom k dopadu Slnčných lúčov na jej povrch do rôznych polôh. Dni **zimného a letného slnovratu** /21.6. a 22.12./ a dni **jarnej a jesennej rovnodennosti** /20.3. a 23.9./.

PRECVIČOVANIE A UPEVŇOVANIE UČIVA (APLIKÁCIA A FIXÁCIA):

3. Precvičenie a upevnenie nového učiva

Vedomostná hra č.2 (Čo by sa zmenilo):

Žiaci sú rozdelení do 3 – 4 skupín (napr. po radoch v triede).

Úlohou žiakov je v časovom intervale 3 minúty napísať a argumentačne zdôvodniť čo všetko by sa na Zemi zmenilo, ak by Zem:

1. Obiehala okolo Slnka od východu na západ.
2. Obiehala okolo Slnka 2 krát rýchlejšie.
3. Obiehala okolo Slnka 2 krát pomalšie.
4. Obežná dráha Zeme okolo Slnka by sa 2krát predĺžila.
5. Zemská os by bola kolmá na rovinu ekliptiky, čiže by nevierala uhol $66,5^\circ$ ale 90° .

Skupina, ktorá určí a jasne zdôvodní najviac zmien vyhráva. Učiteľ aj ostatní žiaci posudzujú logickosť a presnosť zdôvodnení. Učiteľ môže špeciálne oceniť aj skupinu, ktoré našla najoriginálnejšiu, argumentmi podporenú zmenu, prípadne najnezvyčajnejšie zdôvodnila predpokladanú zmenu na Zemi. Pri viackolovom súťažení, získavajú skupiny body podľa umiestnenia (skupina žiakov s najväčším počtom správne určených zmien – 4 body, druhá – 3 body atď.), pričom sa im nakoniec hry body spočítajú. Vyhráva skupina s najväčším počtom získaných bodov.

Doplňujúce otázky pre žiakov:

Ako by sa zmenili podmienky života na Zemi, keby zemská os bola kolmá, prípadne rovnobežná s rovinou obehu?

Prečo je každý štvrtý rok priestupný? Za aké dlhé obdobie sa zopakujú dve rovnaké ročné obdobia?
Prečo sa pravidelne opakujú?

V akej polohe voči Slnku sa nachádza naša Zem v čase jarnej a jesenne rovnodennosti (letného a zimného slnovratu)?

Predmet OBČIANSKA NÁUKA na základnej škole

Autorka 4 vyučovacích hodín PhDr. Dáša Vargová, CSc.

VYUČOVACIA HODINA č. 1

Názov: BURZA NÁPADOV

Cieľ:

Povzbudiť žiakov, aby sa zamýšľali nad množstvom spôsobov, ako sa môžu zapojiť a angažovať v otázkach týkajúcich sa práv dieťaťa podľa Dohovoru o právach dieťaťa. Pochopiť koncepciu práv dieťaťa, aby vedeli aké majú práva, aby neboli ľahostajní k tým, ktorých práva sú porušované, aby sa presadzovali za svoje i cudzie práva. Byť im nápomocní pri oboznamovaní sa so svojimi právami a pri výkone ich práv. Rozvíjať kreativitu detí.

Vek: od 11 rokov

Pomôcky:

Skrátená verzia Dohovoru (**Pracovný list**), tabuľa a farebné kriedy alebo flipchart a farebné fixky.

Postup:

Žiaci najskôr diskutujú o tom, čo to vlastne práva sú. Čo to znamená, keď niekto povie: „poznám svoje práva“ alebo „toto porušuje moje práva“. Následne uvedú príklady toho, čo považujú za svoje práva. Učiteľ môže uviesť jednoduchú definíciu: „práva sú to, na čo máte nárok, pretože vám to patrí, je to garantované zákonom“.

Žiakov rozdelíme do 3-členných skupín. Do každej skupiny dáme text Dohovoru a 10 minút na oboznámenie sa s jeho obsahom a jednotlivými článkami. Upozorníme ich, aby sa pri čítaní vcítili do postavenia detí, ktorým sú práva uvedené v Dohovore upierané, prediskutovali ich v skupinách, rozoberali ich a dobre si ich aj zapamätali.

Následne ich požiadame, aby rýchlo z hlavy povedali všetko, čo sa týka týchto práv.

Učiteľ alebo žiak zapisuje na tabuľu alebo flipchart každý nápad. K jednotlivým nápadom rozvineme diskusiu a farebným označením rozlíšime tie návrhy, ktoré sú reálne a uskutočniteľné od nereálnych a neuskutočniteľných. Umožníme žiakom, aby domýšľali

nápady druhých a navrhovali postupy realizácie v angažovaní sa pri náprave a riešení identifikovaných porušovaní práv detí. Spoločne uvažujte a predvídajte, či prípadné ťažkosti znemožnia realizáciu návrhov, a hľadajte spôsoby, ako ich prekonať. Spomedzi návrhov vyberte jeden, ktorý väčšina vnímate ako najaktuálnejší, najpraktickejší a najreálnejší.

V prípade, že zostanú dva alebo dokonca tri návrhy, rozdeľte triedu na toľko menších skupín, koľko je návrhov. Takto vypracujú viac projektov.

Využiť môžeme aj nejaký dobrý nápad z tlače, kde uvidia ako deti alebo mládež dokázali urobiť originálny plán na akciu.

Záver:

Prezentácia projektu alebo viacerých projektov s následnou diskusiou zameranou na tvorbu a realizáciu projektu, na spoluprácu a pomoc medzi žiakmi, na tvorivosť a kreativitu, na hľadanie konsenzu, na toleranciu k názorom iných, na zodpovedný prístup všetkých žiakov zapojených do projektu a pod.

PRACOVNÝ LIST

Dohovor o právach dieťaťa (skrátaná verzia)

Dohovor o právach dieťaťa je medzinárodný dokument, prijatý VZ OSN v roku 1989. Do platnosti vošiel v roku 1990. Všetky členské štáty OSN ratifikovali (súhlasili, že budú rešpektovať a uplatňovať) túto zmluvu, okrem USA a Somálska. Práva sú oprávnenia priznané všetkým deťom bez rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženského vyznania, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. Sú garantované štátmi, zmluvnými krajinami, ktoré uznávajú, že v záujme rozvoja osobnosti musí dieťa vyrastať v rodinnom prostredí, v atmosfére lásky a porozumenia.

Články sú formulované v skrátenej forme tak, aby boli stručné a zrozumiteľné deťom, aby boli vhodné pre prácu s textom Dohovoru na vyučovacích hodinách zameraných na poznanie detí svojich práv, na výkon ich práv a rešpektovanie práv iných detí a dospelých.

Článok 1

Dieťaťom sa rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov. Má všetky práva uvedené v tomto Dohovore.

Článok 2

Tieto práva patria všetkým deťom bez ohľadu na farbu pleti, pohlavie, vierovyznanie, jazyk, sociálne postavenie a pod. Deti musia byť ochránené pred akoukoľvek formou diskriminácie.

Článok 3

Najlepšie záujmy dieťaťa musia byť prvoradé pri akomkoľvek konaní týkajúcom sa detí. Záujem dieťaťa musí byť nadradený vo všetkom čo sa ho týka.

Článok 4

Povinnosťou štátu je zabezpečiť, aby každý musel dodržiavať práva tak, ako sú uvedené v Dohovore.

Článok 5

Štát musí rešpektovať práva a zodpovednosť rodičov a postarať sa, aby zabezpečil dieťaťu takú pomoc, ktorá je vhodná k rozvoju jeho osobnosti. Rodičia a iné osoby právne zodpovedné za dieťa majú povinnosť byť nápomocní pri orientácii a výkone jeho práv.

Článok 6

Každé dieťa má prirodzené právo na život a zdravý rozvoj.

Článok 7

Každé dieťa má právo na zaregistrovanie ihneď po narodení, má od narodenia právo na meno, štátnu príslušnosť, má právo poznať svojich rodičov a právo na ich starostlivosť.

Článok 8

Štát má povinnosť chrániť a pokiaľ by to bolo potrebné, obnoviť totožnosť dieťaťa, to znamená jeho meno, rodinné vzťahy a štátnu príslušnosť.

Článok 9

Dieťa má právo žiť so svojimi rodičmi, pokiaľ je to v jeho najlepšom záujme. Nesmie byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, iba ak by bolo týrané, alebo by sa oň rodičia nestarali. Dieťa má právo udržiavať kontakt s oboma rodičmi, ak je od jedného alebo od oboch oddelené.

Článok 10

Za účelom spojenia rodiny majú deti a rodičia právo opustiť akúkoľvek krajinu, alebo sa do nej vrátiť, aby boli znova spolu ako rodina.

Článok 11

Povinnosťou štátu je predchádzať únosom detí do zahraničia, zabraňovať únosom a vytvárať podmienky pre vrátenie detí rodičom do ich krajiny.

Článok 12

Deti majú právo vyjadriť slobodne svoj názor, majú právo byť vypočuté ako aj právo na to, aby ich názory boli brané do úvahy v záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú.

Článok 13

Deti, ktoré sú schopné formulovať svoje vlastné názory, majú právo slobodne vyjadriť svoj názor, vyhľadať a šíriť informácie bez ohľadu na hranice, pritom musia rešpektovať práva alebo povesti iných.

Článok 14

Deti majú právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva s ohľadom na vhodné vedenie rodičov pri usmerňovaní dieťaťa pri výkone jeho práv.

Článok 15

Deti majú právo slobodne sa združovať a pokojne sa zhromažďovať, pokiaľ tým nezasahujú do práv iných.

Článok 16

Každé dieťa má právo na ochranu pred narušovaním vlastného súkromia, rodiny, domova a korešpondencie a pred útokmi na svoju povesť a dobré meno.

Článok 17

Štát zabezpečuje deťom prístup k informáciám, podporuje masovokomunikačné prostriedky, aby šírili informácie a materiály prospešné pre deti, podporuje produkciu a rozširovanie detských kníh, berúc do úvahy osobitný ohľad na jazykové potreby detí patriacich k menšinovej skupine alebo domorodému obyvateľstvu.

Článok 18

Obidvaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa. Zmyslom ich starostlivosti musí byť záujem dieťaťa. Štát zabezpečuje príslušnú pomoc pri plnení úlohy výchovy.

Článok 19

Štát musí vykonať všetky opatrenia na ochranu detí pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, sexuálnym zneužívaním, zanedbávaním, trýznením alebo vykorisťovaním.

Článok 20

Každé dieťa, ktoré je zbavené rodinného prostredia, má právo na zvláštnu ochranu, pomoc a starostlivosť.

Článok 21

Štáty, kde je povolené osvojenie (adopcia), musia brať do úvahy najlepšie záujmy dieťaťa.

Článok 22

Každé dieťa, ktoré žiada o priznanie postavenia utečenca alebo je utečencom (či už v sprievode svojich rodičov alebo iných osôb, alebo bez sprievodu), musí dostať potrebnú pomoc štátu.

Článok 23

Duševne alebo telesne postihnuté deti majú právo na špeciálnu starostlivosť, vzdelávanie a školenie, v podmienkach zabezpečujúcich dôstojnosť, podporujúcich sebadôveru a ktoré im umožnia plnohodnotne žiť v spoločnosti.

Článok 24

Deti majú právo na zdravie a na čo najlepšiu zdravotnú starostlivosť. Štát sa stará o to, aby všetky deti mali rovnaký prístup k zdravotníckym službám.

Článok 25

Dieťa, ktoré bolo zverené do starostlivosti, ochrany alebo liečenia v lekárskom alebo inom ústave, má právo na pravidelnú kontrolu jemu poskytovanej opatery.

Článok 26

Deti majú právo na výhody sociálneho zabezpečenia vrátane sociálneho poistenia.

Článok 27

Každé dieťa má právo na životnú úroveň primeranú jeho fyzickému, mentálnemu, duchovnému, morálnemu a sociálnemu rozvoju. Rodičia alebo iné osoby, ktoré sa o dieťa starajú sú zodpovední za zabezpečenie životných podmienok nevyhnutných pre rozvoj dieťaťa.

Článok 28

Každé dieťa má právo na vzdelanie, pritom musí získať bezplatné a povinné základné vzdelanie. Štát musí zabezpečiť, aby disciplína v škole bola vykonávaná spôsobom, ktorý neohroží dôstojnosť detí.

Článok 29

Štát sa zaväzuje, že deti budú vychovávané k rozvíjaniu svojej osobnosti, talentu, duševných a fyzických schopností, k rozvíjaniu úcty k ľudským právam, k rozvíjaniu úcty k svojim rodičom, k vlastnej kultúre, jazyku, k rozvíjaniu úcty k prírodnému prostrediu.

Článok 30

Každé dieťa, pokiaľ je členom menšinovej skupiny, má právo vyznávať a praktizovať vlastné náboženstvo alebo používať vlastný jazyk.

Článok 31

Deti majú právo na odpočinok, voľný čas, venovať sa hre a oddychovým činnostiam, ktoré zodpovedajú ich veku a slobodne sa zúčastňovať na kultúrnom živote a umení.

Článok 32

Deti majú právo na ochranu pred prácou na miestach alebo v podmienkach, ktoré by mohli uškodiť ich zdraviu. Deti nesmú byť hospodársky vykorisťované a nesmú vykonávať práce, ktoré by boli pre ne nebezpečné, bránili im vo vzdelaní, alebo by škodili ich mravnému či sociálnemu rozvoju.

Článok 33

Štát zaručuje, že urobí všetko pre to, aby boli deti chránené pred nezákonným predajom drog, užívaním drog a pred účasťou na ich šírení a výrobe.

Článok 34

Každé dieťa má právo na ochranu pred pohlavným zneužívaním. Štát sa zaväzuje, že deti budú chránené pred všetkými formami sexuálneho zneužívania a sexuálneho vykorisťovania.

Článok 35

Štát sa zaväzuje, že vytvorí všetky podmienky k tomu, aby zabránil únosom detí, predaju alebo obchodovaniu s nimi.

Článok 36

Štát zaručuje, že bude chrániť deti pred všetkými ďalšími formami vykorisťovania, ktoré škodia akýmkoľvek spôsobom blahu dieťaťa.

Článok 37

Žiadne dieťa nesmie byť svojvoľne zbavené slobody, podrobené mučeniu alebo inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu. Dieťa, ktoré je držané vo väzbe, má právo na okamžitú právnu pomoc a kontakt so svojou rodinou.

Článok 38

Každé dieťa má právo na ochranu v časoch vojny. Dieťa, ktoré nedosiahlo 15 rokov, nesmie štát povolať do ozbrojených síl, ani sa nesmie priamo zúčastňovať bojov.

Článok 39

Deti, ktoré sa stali obeťami zranenia alebo zanedbávania, stretli s ozbrojenými konfliktami, s mučením, s týraním alebo vykorisťovaním majú právo na osobitnú podporu, starostlivosť a zaobchádzanie, aby sa fyzicky a psychicky zotavili.

Článok 40

Deti, ktoré porušili zákony, majú právo získať právnu pomoc, záruky a zaobchádzanie, ktoré podporí ich zmysel pre sebaúctu, česť a dôstojnosť, posilní úctu k ľudským právam a slobodám iných, umožní ich znovuzачlenenie do spoločnosti, ktorej zákony budú dodržiavať.

Článok 41

Ustanovenia Dohovoru napomáhajú uskutočneniu práv dieťaťa. Môžu byť obsiahnuté v právnom poriadku členskej krajiny alebo v medzinárodnom práve, ktoré je pre členský štát záväzné.

VYUČOVACIA HODINA č. 2

Názov: KOLÁŽ GRV (globálneho rozvojového vzdelávania)

Cieľ:

Uvedomiť si základné témy globálneho rozvojového vzdelávania, ich obsah. Učiť sa vnímať problémy iných detí, sympatizovať s nimi. Odhaľovať ich príčiny, hľadať riešenia a možnosti osobnej angažovanosti.

Vek: od 8 rokov

Pomôcky:

Noviny, časopisy, nožnice, lepidlo, veľké hárky papiera, témy GRV napísané na papierikoch.

Postup:

So žiakmi vedieme úvodnú diskusiu a oboznamujeme ich so základnými informáciami k jednotlivým témam globálneho rozvojového vzdelávania: Globalizácia, Demografický vývoj vo svete, Svetový obchod a dlh, Vojnové konflikty a terorizmus, Detskí vojaci, Menšiny, utečenci a migrácia, Maloletí bez sprievodu (tzv. odlúčené deti), Xenofóbia a diskriminácia vs. tolerancia a multikulturalizmus, Ľudské práva (všeobecne) a práva dieťaťa (osobitne), Chudoba a hlad, Zdravie (HIV/AIDS), Humanitárna pomoc, Demokracia a občianska spoločnosť, Životné prostredie, Vzdelanie, Gender (rodové stereotypy), Média a deti.

Rozdelíme žiakov do skupín. Každá skupina dostane jeden veľký hárok papiera a tému GRV, ktorú si vyberie. Potom vypracúvajú vybranú tému tak, že na hárok papiera napíšu tému, potom základné informácie, ktoré k téme vedú a hľadajú v časopisoch články, obrázky a titulky, ktoré sa nejakým spôsobom témy týkajú. Z vystrihnutých materiálov vytvárajú na veľkom hárku koláž. Po ukončení práce zavesia skupiny svoje hárky na stenu a postupne oboznamujú ostatných spolužiakov s obsahom koláže. Ponecháme priestor na diskusiu a vzájomné doplnenie poznatkov z danej oblasti.

Záver:

Koláže GRV môžu tvoriť estetickú úpravu triedy alebo školy.

VYUČOVACIA HODINA č. 3

Názov: LITERÁRNE PRÍBEHY

Cieľ:

Oboznámiť sa netradičným spôsobom s obsahom Dohovoru o právach dieťaťa, uvedomiť si zložitosť situácií, v ktorých sa deti môžu ocitnúť, vedieť sa vcítiť do ich polohy, analyzovať tieto situácie, ich príčiny, navrhnúť alternatívy ich riešenia a spôsoby ako pomôcť.

Vek: od 13 rokov

Pomôcky:

Literárne texty s príbehmi detí, ktoré sa ocitli v zložitých životných situáciách (**Pracovné listy**). Skrátená verzia Dohovoru o právach dieťaťa a skrátená verzia Opčných protokolov.

Postup:

VARIANT A

Učiteľ rozdelí žiakov do trojčlenných skupín. Každá skupina dostane jeden pracovný list s rovnakým textom (podľa výberu učiteľa z pracovných listov). Vyzve žiakov, aby si v skupine:

- a) pozorne prečítali text,
- b) vžili sa do postavenia hlavnej postavy a charakterizovali ju,
- c) uviedli, či v uvedenom článku ide o porušovanie práv detí,
- d) ak áno, tak ktoré,
- e) pomocou skrátenej verzie Dohovoru a Opčných protokolov vyhľadali príslušné články a vysvetlili ich,
- f) porozmýšľali o príčinách, ktoré spôsobili daný stav,
- g) navrhli riešenia, ako by sa dala situácia riešiť,
- h) diskutovali o následkoch jednotlivých navrhovaných riešení, argumentovali a hľadali najlepšie riešenie,
- i) zamysleli sa, či poznajú podobné situácie z ich súčasného, reálneho života,

j) ak áno, tak uviedli ktoré,

k) ak prispeli, neboli ľahostajní a pomohli niekomu v situácii, kedy boli jeho práva porušené, oboznámia ostatných spolužiakov o tom ako pomohli.

Záver:

V spoločnej diskusii zreferujú „hovorcovia“ jednotlivých skupín o výsledkoch ich rokovaní. Porovnávajú a navzájom sa dopĺňajú o svoje zistenia. Rozprávajú o vlastných skúsenostiach, kedy pomohli, a ako.

VARIANT B

Postup:

Žiakov rozdelíme do trojčlenných skupín. Každá skupina dostane jeden pracovný list, ale s iným obsahom (podľa výberu učiteľa z pracovných listov). Učiteľ vyberie toľko článkov, koľko je trojčlenných skupín v triede. Každá skupina pracuje so „svojím“ textom a postupuje podľa krokov uvedených pri variante A, ktoré učiteľ napíše na tabuľu. Nemusí však zadať všetky úlohy. Sám zväži, s akou vekovou kategóriou žiakov pracuje, či má dostatok času aj na spätnú väzbu a pod.

Záver:

Skupiny sa v diskusii navzájom oboznámia s obsahom ich literárneho príbehu, s výberom článkov Dohovoru, ktoré boli v príbehu porušené a ich návrhmi ako danú situáciu riešiť. Spoločne diskutujú, dopĺňajú sa, kooperatívnym spôsobom hľadajú ďalšie možnosti riešenia problémov, navrhujú spôsoby pomoci. Rozširujú si poznatky z obsahu Dohovoru, rozvíjajú asertívne správanie, empatiu, spoluprácu.

VARIANT C

Postup:

V spoločnej diskusii sa žiaci rozprávajú o knihách, ktoré čítali, a z ktorých sa dozvedeli o príbehoch detí, kedy boli porušované ich základné práva (napríklad: právo na život, právo na dôstojný život a zdravý vývin, právo na rodinu a domov, právo na vzdelanie, právo na zdravotnú starostlivosť, právo na súdnu ochranu, právo byť vypočutý a pod.) Učiteľ požiada

žiakov, aby doma pripravili výber tej časti knihy, ktorá najviac vystihuje podstatu problému porušovaného práva dieťaťa. Na nasledujúcej hodine postupujú podľa variantu A alebo B.

PRACOVNÉ LISTY

„Bol slnečný októbrový deň, keď sa Anna so spolužiačkami vracala zo školy. Vliekli sa pomaly od uršulínskeho kláštora až na Tallerovu ulicu. Zrazu zbadali hrozný a smutný obraz: pred domom stálo nákladné auto, na ktoré nakladali židovské rodiny určené na deportáciu. Nemci v hnedých, gardisti v čiernych košeliach. Na chodníku stáli päť - šesťročné deti, kučeravé hlávky a na nich modré rádionky, v ruke zajačik, bábika.

Anna sa pri tomto obraze vytrhla spomedzi dievčat a začala zúrivo kričať:

„Nehanbíte sa? Kde budú tie deti spať a kam ich veziete? Vy nemáte doma deti? Keby to s nimi niekto robil!“

„Bud' ticho, zavri ústa, lebo i teba hodíme na auto a pôjdeš s nimi,“ zreval jeden z nich neľudským hlasom.

Vierka Vallovičová priskočila k Anne a začala ju ťahať. Anna mu ešte niečo odsekla, ale nakoniec videla, že by to mohol urobiť. Potom sa dievčatá zhýkli okolo Anny a tá sa rozplakala. Jeden uniformovaný šiel pár krokov za nimi, ale hneď sa vrátil.

„Tak nemôžeš reagovať,“ dohovárali dievčatá Anne. „Vidíš, akí sú zúriví, a tým nikomu nepomôžeš.“

Na rohu ulice sa rozišli.

„Ty nechod' teraz priamo domov, pod' so mnou a prejdi cez Grösslingovú - nech nemajú smer, kam si šla,“ dohovára Vierka Anne.

Obidve zmlkli. Anna cítila, že prestrelila, že tým nič nezmení. Možno aspoň matky detí, ktoré tam stáli, cítili, že nie všetci ľudia súhlasia s týmto zverstvom.“

Anna Kuchárová - Bandžáková: Spomínam, keď zhasli hviezdy

V tú noc zostal Wang Lung v prostrednej miestnosti. Chlapci spali v starcovej izbe a v tretej rodila O-Lan. Čakal a počúval, práve tak ako čakal a načúval pri pôrode prvého syna. Napäto očakával slabý, prenikavý plač, ktorý už tak dobre poznal, a načúval so zúfalstvom. Syn či dcéra, dnes mu to bolo ľahostajné - len o hrdlo viac a bude ho treba kŕmiť.

„Bola by to milosť, keby nežilo,“ zamrmal, a vtom počul slabý plač - aký len slabý - prerušujúci dokonalé ticho. „Lenže niet milosti v týchto dňoch,“ doložil trpkou.

Druhý výkrik sa už neozval. Vstúpil. Ležala na posteli a prikrývka sa sotva dvíhala nad jej telom. Ležala sama. „Kde je dieťa?“ spýtal sa.

Slabo pohla rukou a uvidel na zemi detské tielko.

„Mŕtve!“ zvolal.

„Mŕtve!“ zašepkala.

Sklonil sa a prezeral tielko - kôpku kostí a kože - bolo to dievča. Chcel povedať: „Ale počul som ho plakať, žilo,“ potom však pozrel žene do tváre. Oči mala zavreté, pleť popolavú, kosti jej vyčnievali - úbohá mlčanlivá tvár bytosti, ktorá pretrpela, čo najviac človek znesie a nezmohol sa na slovo. Aké muky hladu musela vytrpieť táto žena, keď znútra v nej hľodal vyhladnutý tvor, zúfalo bojujúci o vlastný život!

Nepovedal nič, odniesol mŕtve dieťa do vedľajšej izby. Gul'atá hlávka padala na jednu i na druhú stranu a na krku zbadal dva tmavé, krvou podliate otlačky prstov.

Sudán hladuje. Hladom je bezprostredne ohrozených okolo dva a pol milióna ľudí.

Okolo 400 000 ich pravdepodobne zomrie. Čo sa tu vlastne robí? Prečo sa s otrasnou pravidelnosťou na stránkach tlače objavujú každé tri alebo štyri roky fotografie na smrť vychudnutých ľudí zo Sudánu?

Sudánsky hladomor nie je výsledkom sucha, neúrody alebo zlyhania ľudí. Ide o kombináciu všetkých troch príčin, navyše znásobených následkami vojny medzi chartúmskou vládou a Sudánskou ľudovou oslobodeneckou armádou. Vojna, v ktorej černošský juh vyznávajúci kresťanstvo alebo kmeňové náboženstvo, bojuje proti arabskej centrálnej vláde a žiada väčšiu autonómiu, trvá už pätnásť rokov. Obe bojujúce strany zneužívajú potraviny a potravinovú pomoc ako zbraň.

Obec Ajiep v provincii Bahr el Chazal, zásobovaná skupinou dobrovoľníkov z hnutia Lekári bez hraníc, je jedným z mála miest, kde robia evidenciu. Z 10 000 utečencov tu denne umiera 133 detí do päť rokov. Pri hladomore v Etiópii v rokoch 1984-1985, dosiaľ najväčšom v našej generácii, to bolo nanajvýš 20 mŕtvych denne.

Do záchranej stanice Agangrial prichádzajú na kosť vychudnuté deti v takom stupni podvýživy, že je na pomoc väčšinou už neskoro.

Mala som sedem alebo osem rokov, možno aj menej, a v byte rodičov mi do uší stále doliehali otcove či matkine príkazy: „Leila, prestri stôl! Leila, postaraj sa o brata! Leila, umy riad! Leila, zostaň tu! Leila, čo to robíš? Pod' sem, nechod' von, uprac izbu. Kedy sa ti končí škola? Odprac si tie veci, pomôž mame, nerozprávaj sa s tým dievčaťom, s kým si bola vonku?“

Príkazy a zákazy ma bodali do hlavy ako špendlíky. Nepatrila som sebe, bola som vec, nástroj rodiny, ovládali ma na diaľku.

Ked' som sa pozrela do zrkadla, nevidela som nikoho. Narodila som sa, mala som telo a hlavu, oči, aby som videla, a srdce, aby som cítila, no nemohla som ich používať. Uprostred Francúzska ma vychovávali podľa marockých tradícií, dýchať som mohla iba v škole. Len tam som žila ako plnohodnotný človek, tešila sa z uznania svojej šikovnosti, cez prestávku som behala a smiala sa ako ostatní, zbožňovala som školu. No len čo som z nej vyšla a vydala sa na cestu domov, nebola som nanič.

„Ne'ahaj sa zo školy a vráť sa načas! Musíš sa postarať o bratov.“

V rodine, kde je plno chlapcov, som jediné dievča.

...dostávala som, koľko do mňa vošlo. Mlátili ma ako žito, no napočudovanie - nebolelo to.

V našej štvrti sa nikto nikdy nest'ážuje. Dievčatá, ktoré bijú rodičia alebo bratia, rešpektujú zákon mlčania, ide o česť rodiny. Hoci sú na konci so silami, na bitku sú také zvyknuté, že ju považujú za niečo normálne. Keby sa niektorá opovážila s'ážovať sociálnej pracovníčke, profesorovi či nejakému inému verejnemu činiteľovi, bola by to pre ňu hanba. O polícii ani nehovoriac. Dievčatám to nezíde na um ani na sekundu, a ja som bola ako ostatné. Pri najmenšom pokuse zmieniť sa o násilí v rodine nás vopred varujú: „Ak to niekomu povieš, prisahám, že ti podrežem krk a vypijem tvoju krv!“

Leila Mariée de force: Vydáta proti svojej vôli

Do triedneho kolektívu v jednom malom ruskom mestečku prichádza nová žiačka Lenka Bessol'cevová.

Bola neforemnou haľou, také teliatko s dlhými rukami a nohami. Na chrbte jej trčali lopatky ako krídelká. Pohyblivú tvár ozdobovali veľké ústa, ktoré takmer vždy boli rozťahnuté v žičlivom úsmevе. A vlasy mala spletené do dvoch tuhých povrázokov.

*Práve pre tento výzor ju spolužiaci šiestaci hneď začali prezývať **Hastrošom**. Okrem toho sa dostáva do ďalšej nevýhody pre svoju dôverčivú povahu, naivnosť a otvorenosť. Spolužiaci na ňu najprv pokrikujú a vysmievajú sa jej, no keď Lenka berie na seba vinu za žalovanie triednej učiteľke, kolektív ju za to bojkotuje. Jeho bojkot prerastá až do nemilosrdného prenasledovania, ba aj fyzického napadnutia, hoci Lenka so svojim zmyslom pre česť a statočnosť skutočného vinníka neprezradí.*

- Predstav si, - povedala Lenka, - naháňali ma cez mesto. Pred očami všetkých. Ťažko sa mi bežalo... Teba nikdy nenaháňali ako zajaca?

- Ani nevieš, čo je to, keď ťa naháňajú ako zajaca. A vychádza to tak: keď si sa dal na útek, si vinovatý. Teraz som sa naučila, že treba odrážať útok, aj keď je ich veľa a bijú ťa. Ale utekať neslobodno. Vtedy som to nevedela a utekala som.

Hnali ma:

„Hast-róš!“

Chodci pozerali na mňa: každý rád vypúča oči na hastroša. Potom som prešla do kroku, aby to vyzeralo, že to neutekám ja a nevykrikujú na mňa.

Raz ma dohonili a Vaľka mi schytil ruku. Ale vytrhla som sa mu a vbehla do našej ulice. A celý ten krdeľ za mnou!

A vtom som zazrela Dimku - bežal hneď za nami. Letel plnou parou. Ponáhľal sa, aby ma zachránil. Vtedy si ešte myslel, že je odvážny.

Skočila som do bráničky. Posledné, čo som videla, bolo, že krdeľ obklúčil Dimku a posledné, čo som počula, bol ich víťazoslávny smiech.

Janu zavolali do kabinetu triednej učiteľky. Prekvapilo ju, že tam bol aj otec. Obzrel sa a povedal, aby šla ešte za dvere.

„Nie, pod' ďalej,“ povedala triedna. „Ide o ňu, nech je tu.“

„Nemôžem ďalej zodpovedať za jej výchovu,“ obrátil sa otec k Baudyšovej. „Myslel som si, že to s takým veľkým dievčaťom pôjde, ale je to s ňou čím ďalej, tým horšie. Ako mám dozerať na každý jej krok pri svojom enormnom zaneprázdnení? Len si to predstavte,“ pokračoval otec. „Premlsala peniaze na obedy, až si pokazila žalúdok a ochorela. Pozrite ako vyzerá. Dnes neznesie poriadne jedlo, hneď je jej zle. Je to snád' moja vina? Chodí špinavá a roztrhaná. O nič nedbá. Všetko je jej jedno. Prospech má tiež horší, dokonca doniesla trojku zo správania, že ukradla a zničila triednu knihu.“

„To neurobila ona,“ povedala mrzuto učiteľka. „Trojkou zo správania boli potrestaní všetci, pretože sa vinník nevyšetрил.“

„Ako jej otec, ktorý ju veľmi dobre pozná, by som skoro prisahal, že to bol jej nápad.“

Jana sa triasla ako v zimnici. „Vybral som pre ňu detský domov,“ povedal už pokojnejšie. „Dalo to dosť práce, pretože je tam stále preplnené.“

„Prepáčte,“ prerušila ho učiteľka, „školský rok by mala Jana dokončiť radšej tu. A nebolo by jej lepšie pri jej mame?“

„To je nemožné, jej mama má pri sebe mladšiu dcérku a pokiaľ viem, bývajú doteraz u sestry. Jana,“ prikázal, „chod' na chvíľu za dvere!“

„Nie!“ zvolala triedna. „Prepáčte, Jana je už veľké dievča. Nech ona povie, čo si o tom myslí. Možno,“ dodala tichšie, „sľúbi, že sa polepší.“

„Bohužiaľ, je to už rozhodnuté!“

Vyučovacia hodina č. 4

Občianska náuka – 9. ročník

Tematický celok: Ekonomický život v spoločnosti (Úloha peňazí a finančných inštitúcií v ekonomickom živote spoločnosti)

Téma GRV: Multikulturalizmus (stereotypy a predsudky, xenofóbia, rasizmus, intolerancia, kultúrna identita, kultúrne rozdiely...)

Názov: EUROMINCE (a svetomince)

Cieľ: uvedomiť si rôznorodosť kultúr, identifikovať kultúrne rozdiely, poznať rozdielnosti a jedinečnosť vlastnej kultúry a iných kultúr, prekonať stereotypy a predsudky

Učiteľ v stručnosti oboznámi žiakov s históriou vzniku peňazí, formami a funkciami peňazí, informuje o spoločnej mene členských štátov Európskej únie – Euro, v krátkosti charakterizuje bankovky a mince Eura. Žiakov rozdelí do štvorčlenných skupín, každej skupine dá mince Eura z rôznych európskych štátov, vrátane Slovenska. Úlohou bude identifikovať krajinu, ktorej eurominca patrí, špecifikovať na jej národnej (rubovej) strane znázornený charakteristický symbol, nájsť súvislosť v histórii danej krajiny.

Variant A

Učiteľ oboznámi žiakov, že: V januári 2012 uplynulo 10 rokov od zavedenia eurobankoviek a euromincí, kedy sa euro stalo pre občanov fyzickou realitou. Členské štáty eurozóny oslávili toto výročie vydaním pamätnej obehovej mince, ktorá má na národnej strane spoločný motív. Minca bola vydaná začiatkom roka 2012.

Následne žiaci v skupinách vytvoria vlastný návrh mince, ktorý bude symbolicky vyjadrovať motív Európy. Spoločne vyhodnotia a vyberú najlepší návrh. Najdôležitejším kritériom nebude estetická stránka, ale verbálne zdôvodnenie jeho obsahu.

Záver: Žiaci si uvedomia dôležitú skutočnosť – multikultúrnosť každodennej reality (denne používame euromince a ani si neuvedomujeme blízkosť rôznych kultúr), prijatie kultúrnej odlišnosti od tej našej bez predsudkov, prekonanie stereotypov.

Variant B

Každá skupina žiakov dostane na kartičke názov krajiny sveta (Slovensko, India, Čína, Japonsko, Austrália, Kongo, Rusko, USA, Brazília a pod.) a pokyn, aby na národnej strane **svetomince** pripravili symbolický návrh danej krajiny, reflektovali jej históriu, typické znaky a črty kultúry.

V záverečnej diskusii vyberú návrh, ktorý najlepšie vyjadruje charakteristické prvky tej-ktorej kultúry.

Záver: Žiaci si uvedomia – globálny charakter súčasného sveta, multikultúrnosť priestoru, v ktorom žijú, kultúrne rozdiely a vlastnú kultúrnu identitu, náboženské rozdiely, mieru tolerancie/intolerancie voči inakosti.

Každý z variantov možno považovať za samostatný námet.